

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΕΚΠΟΝΗΘΕΙΣΑ ΕΠΙ ΤΗ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΨΑΛΤΗΡΙΟΥ
ΥΠΟ ΤΗΣ
ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
ΕΝ ΕΤΕΙ 1883

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1888

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Παναγιώτατε καὶ Θεϊότατε Δέσποτα,

ἁγία καὶ ἱερὰ Σύνοδος.

Ἡ προνοία ἐκκλησιαστικῇ συστάσει τῷ 1881 Μουσικῇ Ἐπιτροπῇ, ἐντολὴν ἔχουσα τὴν ἐκπόνησιν σχεδίου τινὸς τῶν εἰσακτέων τακτοποιήσεων τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς Μουσικῆς, καὶ πρὸς καθαρισμόν αὐτῆς ἀπὸ παντὸς ξενισμοῦ καὶ πάσης σύθιχρείας, περᾶσα μετὰ μακρὰν καὶ σύντονον μελέτην τὸ ἀνατεθὲν αὐτῇ ἔργον, ὑποβάλλει αὐτὸ ταπεινῶς καὶ εὐσεβῶς τῇ Ὑμετέρᾳ Θ. Παναγιότητι καὶ τῇ περὶ Αὐτὴν ἁγίᾳ καὶ ἱερᾷ Συνόδῳ.

Αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐπιτροπῆς συγκεφαλαιοῦνται εἰς τὰ ἑξῆς:

α'] Εἰσῆγαγεν ἔν τε τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐν τῇ πράξει τονικὴν βᾶσιν ὠρισμένου ὕψους 256 παλμῶν, καὶ τὴν βᾶσιν ταύτην παρεδέξατο ὡς τὸν τόνον C_4 ἀφ' οὗ ὡς ἔξ ἀφετηρίας τονίζονται πάντες οἱ λοιποὶ φθόγγοι. Πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐνέκρινεν ἵνα εἰσαχθῇ τοῦ λοιποῦ ἡ χρῆσις τοναρίου ἀναδιδόντος τὸν φθόγγον C_4 πρὸς ὁδήγίαν καὶ ἀσφάλειαν τῶν ψαλλόντων.

β'] Κατέταξεν εἰς ὠρισμένους χρονικὰς ἀγωγὰς πάντα τὰ εἶδη τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν μελῶν, καὶ ἐνέκρινεν ἵνα εἰσαχθῇ πρὸς ἀκριβῆ τήρησιν τῆς ἀγωγῆς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ὁ Μετρονόμος.

γ'] Ὁρίσε τὰ μουσικὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα δεόν μόνον νὰ ψάλλωνται

ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις (Κατάλογος αὐτῶν περὶ τὸ τέλος ὑπὸ στοιχείων Λ).

δ'] Ἐξεπώνητε μουσικὸν κείμενον τῆς ἱερᾶς λειτουργίας τοῦ Χρυσοστόμου ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον καὶ υπογραμμὸς πασῶν τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν (ἔπεται περὶ τὸ τέλος ὑπὸ στοιχείων Β).

Ἡ ἐργασία αὕτη ὑποβληθεῖσα τῇ ἁγίᾳ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ ἔτυχε τῆς ἐγκρίσεως αὐτῆς, ἥ δὲ Ἐπιτροπὴ ἐνετάλη ἵνα χωρήσῃ ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ ἐπιληφθῇ ἐπὶ σπουδαιοτέρων ζητημάτων κατὰ τὸ ὑπ' αὐτῆς συνταχθὲν καὶ συνοδικῶς ἐγκριθὲν πρόγραμμα.

Σκοπὸς τῶν ἐν τῷ προγράμματι τούτῳ προταχθεισῶν ἐργασιῶν ἦν αὐτῇ ἡ διάσωσις τῆς οὐσίας τοῦ ἱεροῦ μέλους, ὅπερ περισπῶν μὲν τοῦδε διὰ τῆς φωνητικῆς περὶδοσεως κινδυνεύει ν' ἀπολεσθῇ ἕνεκα τῆς καταπλημμυρούσης ἡμῶν ξενοφωνίας.

Οὕτε ἡ σπουδαιότης τοῦ ἔργου, οὕτε ἡ πικρὴ ἐλλειψὶς τῶν καταλλήλων μουσικῶν βοηθημάτων ἀπεθάρρυναν τὴν ἐπιτροπὴν· προστησαμένη δὲ τὴν περὶδοσιν ὡς μόνον ὁδηγὸν καὶ γνώμονα καὶ μέτρον φωνητικόν,

ε'] διηκρίβωσε τὰ τονιαῖα διαστημάτων τὰ ἐν τοῖς τρισὶ γένεσι τῆς ἱερᾶς ἡμῶν μουσικῆς ἀπαντῶντα, καθώρισε δὲ αὐτὰ μετ' ἐπιστημονικῆς καὶ μαθηματικῆς ἀκριβείας ἐπὶ τοῦ μονοχόρδου, ὀργάνου ὀρισμένου ἐν τῇ φυσικῇ εἰς ἀκουστικὰς μελέτας καὶ θεωρίας.

ς'] ὑπόχρησε νὰ ἐπινοήσῃ καταλλήλον καὶ εὐχρηστον ὄργανον μουσικόν, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ νὰ ἐκτελῶνται μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ἀκριβείας αἱ ἐπὶ τοῦ μονοχόρδου ὀρισθεῖσαι διακρίσεις τοῦ φθόγγου. Ἐν ὀργάνῳ τούτῳ κληθὲν Ψαλτήριον, καὶ κατασκευασθὲν ἀδείξ καὶ δαπάνη τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας θεωρεῖται παρὰ τῆς Ἐπιτροπῆς

1] ἐπιτήδειον πρὸς ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τοῦ ἱεροῦ μέλους ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ διαστήματα, καὶ πρὸς ἀπόδοσιν τῶν σημείων τῆς ποιότητος ὅσον εἶναι δυνατὴ ἀπὸ ἀψύχου ὀργάνου.

2] κατάλληλον πρὸς σχολὴν καὶ μεθοδικὴν διδασκαλίαν.

3] ἀπαραίτητον πρὸς ἐρμηνείαν τῆς μουσικῆς θεωρίας, διότι δι' αὐτοῦ ὥρεται πᾶσα περὶ αὐτὴν σύγχυσις καὶ ἀοριστία, καὶ

4] συντελεστικὸν πρὸς παγίωσιν τῆς σαλευομένης παραδόσεως.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ὀργάνου τούτου κατεδείχθη ἀρκούντως ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἣν ἐπὶ ἔτος ἐφήρμωσαν ἐπ' αὐτοῦ οἱ κ. κ. Γ. Βιολάκης καὶ Εὐστράτιος Παπαδόπουλος κατ' ἐπιταγὴν τῆς ἁγίας Μητρὸς Ἐκκλησίας.

ζ'] Συνέταξε τὴν «Στοιχειώδη διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ψαλτηρίου» σύμφωνον πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ θεωρίας τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας.

Τοῦτό ἐστι, Παναγιώτατε Δέσποτα καὶ ἁγία καὶ ἱερὰ Σύνοδος, τὸ ἀποτέλεσμα, εἰς ὃ μετὰ μακρὰν μελέτην καὶ παντοειδεῖς καὶ ἐνδελεχεῖς δοκιμαίας κατέληξεν ἡ Μουσικὴ Ἐπιτροπὴ. Ἰνα δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐκτιμηθῇ ἀρμοδίως παρακαλεῖ ἡ Ἐπιτροπὴ τὴν Ὑμετέραν Θ. Παναγιώτητα καὶ τὴν περὶ Αὐτὴν ἁγίαν καὶ ἱερὰν Σύνοδον, ὅπως συγκαλέσῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ πλείστους ὅτους τῶν δοκίμων ἱεροψαλτῶν καὶ μουσικοδιδασκάλων πρὸς ἀκρόασιν παντοειδῶν ἱερῶν ᾠσμάτων ἐπὶ τοῦ Ψαλτηρίου ἐκτελεσθησάντων, καὶ βεβαιώσιν ὅτι ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἀπόδοσις κατηρθεύεται ἀληθῆς καὶ γνησία καὶ τῷ διδακτικῷ σκοπῷ συντελεστική.

Ἐπισυνάπτουσα δὲ ἐν τῇ παρούσῃ ταπεινῇ αὐτῆς ἐκθέσει τὸ μνησθὲν μουσικὸν κείμενον τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, τὴν Στοιχειώδη διδασκαλίαν, καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν 68 τακτικῶν αὐτῆς συνεδριάσεων, προάγεται νὰ ὑποβῇ συνάμα βαθυσθεδύτως τὴν ταπεινὴν αὐτῆς γνώμην περὶ τῶν δεόντων γενέσθαι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, ὃν προέθετο ἡ πρόνοια καὶ μέριμνα τῆς ἁγίας Μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Καὶ δὴ προτείνει

1] τὴν σύστασιν διχοκοῦς Ἐπιτροπῆς ὑπὸ καταλλήλων προσώπων ἵνα συνεχίσῃ τὸ ἔργον.

2] τὴν σύστασιν Μουσικῆς Σχολῆς λειτουργούτης ὑπὸ τὴν ἐπόπτεϊαν τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης πρὸς διέδοσιν τῆς διδασκαλίας οὐ μόνον μεταξὺ τῶν βουλομένων ἐκμαθεῖν τὴν τέχνην τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν μουσικοδιδασκάλων καὶ ἱεροψαλτῶν ὅπως προσοικειωθῶσι καὶ οὗτοι πρὸς τὴν νέαν μέθοδον τῆς διδασκαλίας καὶ πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ ὀργάνου.

3] τὴν ἔκδοσιν τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας, ἣν ταπεινῶς ὑποβάλλομεν, καὶ τῶν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐγκριθέντων μουσικῶν κειμένων. Ἐξίστω δὲ τῇ Ἐπιτροπῇ νὰ ἐκφέρῃ ἐνταῦθα τὴν ἰδέαν ὅτι ἐκ τῶν ἐκδόσεων τούτων δυνατὸν νὰ προκύψῃ σπουδαῖος πόρος, συντελῶν εἰς συντήρησιν τῆς Μουσικῆς Σχολῆς.

Διατελοῦμεν βαθυσεβάστως τῆς Ὑμ. Θ. Παναγιότητος καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν ἀγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου

Ἐν Φαναρίῳ, τῇ 15 Ἰουνίου 1885.

Ὁ πρόεδρος τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς

Ἀρχιμ. ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΑΦΘΟΝΙΔΗΣ.

Τὰ μέλη

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΟΛΑΚΗΣ πρωτοψάλτης
ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
ΙΩΑΣΑΦ ΜΟΝΑΧΟΣ
Π. Γ. ΚΗΛΤΖΑΝΙΔΗΣ
ΑΝΔΡ. ΣΠΑΘΑΡΗΣ.
Γ. ΠΡΩΓΑΚΗΣ γραμματεὺς.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κληθεῖσα ἡ Μουσικὴ Ἐπιτροπὴ ἵνα ἐρευνήσῃ τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν μουσικὴν, πρωτίστως ἀνεζήτησε τὰ αἷτια τῆς καταπτώσεως, ἐν ᾗ σήμερον διέχκεται. Κατὰ τὴν πεποιθήσιν αὐτῆς, πεποιθήσιν σχηματισθεῖσαν διὰ πολυετοῦς πείρας καὶ μακρῶν προηγουμένων μελετῶν, τὰ αἷτια ταῦτα τρεῖς κυρίως ἔχουσι πηγὰς· πρῶτον μὲν τὸ ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐπιταθὲν παρ' ἡμῖν πνεῦμα προόδου καὶ νεωτερισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐν πολλοῖς μὲν ἄλλοις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον αἰσίως καρποφορήσαν, ἔφθασε μέχρι τοῦ ὑποδείξαι ὡς ἀνάγκη κοινωρικὴν τὴν μεταρρύθμισιν τῆς μουσικῆς ἐκείνης, δι' ἧς οἱ πατέρες ἡμῶν ὕμνουν τὸν Θεόν. Δεύτερον τὴν βχθμηδὸν καὶ λεληθότως ὑπείσελθοῦσαν καὶ ἐξαπλωθεῖσαν ἐπικράτησιν τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ἐν τοῖς θεάτροις, ἐν τοῖς ὠδείοις, ἐν τῷ στρατῷ, ἐν δημοσίαις συναυλίαις, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἐν ταῖς οἰκογενείαις, τουτέστιν ἐν αὐτῷ τῷ ἰδιωτικῷ ἡμῶν βίῳ. Τρίτον τὴν ἀμέλειαν ἢ τὴν ἀνικανότητα περὶ τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν ἱερῶν ἡμῶν μελῶν. Εἰς τὰ τρία ταῦτα αἷτια προσθετέον καὶ τὴν ἀπὸ πολλοῦ ἀρξαμένην τάσιν πολλῶν μουσικοδιδασκάλων, οἵτινες μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰ ἀρχαῖα καὶ κλασικὰ ἡμῶν μέλη, ἐπλούτισαν καὶ ἐποίκιλαν κατ' ἀρέσκειαν τὸ ἄσματολόγιον τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διὰ πληθὺς νέων μελῶν, ἅτινα καίτοι φέροντα ἰδίαν αὐτοτελῆ τιναν τεχνικὴν ἀξίαν, ἀπεμάκρυναν ὁμῶς κατ' ὀλίγον τὸ ἱερὸν ἡμῶν μέλος ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ ἀφελείας καὶ ἀπλότητος, ἐν ᾗ ἐγκειται τὸ ὕψος καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ.

Ἡ μελέτη περὶ τῶν μέσων τῆς καταπολεμήσεως καὶ ἀποσοβήσεως τοῦ πρώτου ἐκ τῶν αἰτίων τούτων ἐστὶν ἐκτὸς τῶν προθέσεων τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἀναλαβοῦσα τὴν ἐκτέλεσιν ὀρισμένου προγράμματος ἐπὶ τῆς ἱερᾶς μουσικῆς τῆς νῦν ὑπαρχούσης ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐργαζομένη ἐπὶ καθεστῶτος, τὸ ὅποιον ἐννοεῖ νὰ διατηρήσῃ, οὐδόλως ἐπηρέασθη ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ μέχρι τοῦ νῦν δημοσιευθεισῶν πραγματειῶν περὶ μεταρρυθμίσεως καὶ ἀναμορφώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, οὐδὲ προτίθεται τὸ παράπαν ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς θεωρίας, δι' ὧν μερὶς τις κοινωνικὴ κρίνουσα ἔωλον καὶ ἀπέδουσιν πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος τὴν μουσικὴν ταύτην, ἐπιδιώκει τὴν ἀπλὴν καὶ καθαρὰν ἀντικατάστασιν αὐτῆς διὰ τῆς νεωτέρας πολυφώνου. Εἰς τὰς θεωρίας ταύτας ἐξενεχθείσας ἀρτίως καὶ ὑπὸ ἐπιστημονικωτέρᾳ μορφῇ, καὶ παρουσιαζομένας ὡς προϊόν ἀρχαιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐρευνῶν, ἡ Ἐπιτροπὴ ἀποδίδωσι τοσοῦτον κῦρος, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἀντιθέτους ἐκείνας ἀξιώσεις, δι' ὧν αὐτεπάγγελτοι ξένοι νομοθέται καὶ δεινοὶ εἰκοτολόγοι θέλουσι νὰ διδῶσιν ἡμῖν τὴν προφορὰν τῆς ἰδίας ἡμῶν γλώσσης, χωρὶς νὰ ἀνῇται τὴν φυσικῶς ἐπερχομένην τοῦ χρόνου προϊόντος μεταβολήν.

Τὸ δεύτερον ἐκ τῶν μνησθέντων αἰτίων ἐστὶ τὸ μᾶλλον ἐπιδράσαν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν μουσικῆς. Ἡ εἰσβολὴ καὶ κατὰ μικρὸν ἐπικράτησις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μέλους, τοῦ ὁποίου καὶ τὰ μὴ συγκεκριμένα τονικά διαστήματα εἰσι κατὰ πολὺ διάφορα τῶν τῆς ἀνατολικῆς μουσικῆς, διέφθειρε καὶ ἐξακολουθεῖ λεληθότως διαφθείρουσα τὸ οὗς ἡμῶν, ἡ δὲ ἐκτέλεσις ἀνατολικῶν ᾠσμάτων ἐπὶ ὀργάνων διηρημένων εἰς εὐρωπαϊκὰ μέγιστα συγκεκριμένα ἡμιτόνια, ἡλλοίωσαν οὐσιωδῶς τὴν φύσιν αὐτῶν. Ὁ ἔχων τὴν ἀκοὴν ἐξωκειωμένην πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἡμιτόνια, εἰσερχόμενος ἐν τῷ νῶϊ εὐρί-

σκει ξένην τὴν πατροπαράδοτον αὐτοῦ ἰδίαν μουσικὴν, καὶ αὐτῶν δὲ τῶν μουσικοδιδασκάλων τὸ οὗς φυσικῶς τῷ λόγῳ κακῶς ἐθιζόμενον ὑπὸ τῶν ξένων ἐκείνων φθόγγων, καθιστᾷ αὐτοῖς ἀνέφικτον τὴν ἐφαρμογὴν τῆς θεωρίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς περὶ τὰ τονικά διαστήματα.

Περιττὸν θεωροῦντες νὰ ἐνδιατρίψωμεν περὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν λοιπῶν αἰτίων, προβαίνομεν εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν μέσων, τὰ ὅποια ἡ Ἐπιτροπὴ θεωρεῖ ὡς δυνάμενα ν' ἤρῃσι τὰ αἷτια ταῦτα, καὶ νὰ στήσωσι τὴν κατὰ τῆς ἱερᾶς μουσικῆς φορὰν. Γνωστὸν ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ διετηρήθη μέχρι τοῦ νῦν κυρίως διὰ μόνης τῆς φωνητικῆς παραδόσεως. Τὰ ἀρχαῖα συστήματα τῆς γραφῆς αὐτῆς συγκείμενα ἐκ σημείων συμβολικῶν, περιῆλλον βαθμηδὸν εἰς ἀχρηστίαν τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο, ἐπικρατεῖ δὲ σήμερον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1820 τὸ ἀναλελυμένον σύστημα τῶν τριῶν διδασκάλων Χρυσάνθου, Γρηγορίου καὶ Χουρμουζίου, ἐργασθέντων τῇ ἐπιταγῇ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ καπαρτισθέντων τὸ σύστημα ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ Λύσανθος ἐδημοσίευσε διὰ τοῦ Μεγάλου Θεωρητικοῦ, ἐκδοθέντος ἐν Τεργέστη τῷ 1832. Τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει ἀπασαν τὴν θεωρίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, καὶ ἐστὶν ἡ βῆσις πάντων τῶν κατόπιν ἐκδοθέντων ὑπὸ διφόρων μουσικοδιδασκάλων.

Τὸ ἔργον τῶν τριῶν διδασκάλων ὑπῆρξεν ἁπλοῦς μέγα· ἀλλ' ὅσον μέγα καὶ ἂν ὑπῆρξεν οὐδόλως ἐθεράπευσε τὴν οὐσιωδεστέραν τῶν ἐλλείψεων, ἐξ ἧς ἔπασχε καὶ πάσχει ἡ ἀνατολικὴ μουσικὴ ἐν γένει καὶ ἰδίως ἡ ἡμετέρα ἐκκλησιαστικὴ. Ἡ ἐλλείψις αὕτη ἐστὶν ἡ ἀπουσία τεχνικοῦ μέσου πρὸς ἐπιστημονικὴν καταμέτρησιν καὶ ἐξακρίβωσιν τῶν τονικῶν διαστημάτων. Τὰ διαστήματα ταῦτα ὥρισε μὲν ὁ Λύσανθος διὰ τῆς χορδῆς, ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη, ἄλλως τε ἐν πολλοῖς ἐσφαλμένη, ἐστὶν ἀτελής. ἀπολήγει δ' εἰς ἰδανικὴν διαιρέσιν τῆς κλίμακος εἰς 68 ἐλάχιστα τμήματα· καὶ ὁρί-

ζονται μὲν διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τμημάτων οἱ διάφοροι τόνοι τῆς κλίμακος, ἀλλ' οὐδὲν πρακτικὸν μέσον βοηθεῖ τὸν μουσικὸν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀκριβοῦς θεωρίας ἐν τῇ φαντασιώδει καὶ ἀορίστῳ τυχύτῃ ἐργασίᾳ*. Καὶ τέως μὲν ἡ ἔλλειψις αὕτη ἀνεπληροῦτο διὰ τῆς μακροχρονίου διδασκαλίας,

* Καθ' ἃς ὁδηγίας παρέχει τὸ Μέγα Θεωρητικὸν § 63—65 ὁρίζομεν τοὺς δεσμούς ἐπὶ χορδῆς πρὸς παραγωγήν τοῦ τετραχόρδου Δι-Νη λαμβάνοντες διὰ τὸν

Δι τὸ μῆκος τῆς ὅλης χορδῆς 1

Κε τὸ μῆκος τῆς χορδῆς τὰ $\frac{8}{9}$

Ζω τὸ μῆκος τῆς χορδῆς τὰ $\frac{2^2}{2^2 \cdot 7}$

Νη τὸ μῆκος τῆς χορδῆς τὰ $\frac{8}{4}$

Πρὸς εὐρεσιν δὲ τοῦ λόγου τῶν διὰ δυοῖν διαστημάτων ὁ Χρυσάνθος τίθησιν ἀναλογίας

$$\frac{1}{9} : \frac{1}{12} :: 12 : 9 \text{ καὶ}$$

$$\frac{1}{9} : \frac{7}{108} :: 12 : 7$$

Ἄλλ' αἱ ἀναλογίαι αὗται εἰσιν ἀσυμβίβαστοι· διότι ἐν τῇ πρώτῃ ὡς ἡγούμενος λαμβάνεται τὸ $\frac{1}{9}$ τῆς ὅλης χορδῆς, ὡς ἐπόμενος δὲ τὸ $\frac{1}{12}$ τῶν $\frac{8}{9}$ τῆς χορδῆς ἔπρεπεν ἄρα νὰ γραφῇ οὕτω :

$$\frac{1}{9} : \frac{1}{12} \times \frac{8}{9} :: 12 : 8$$

ἢ ἐὰν συγκρίνωνται τὰ ἀποτεμνόμενα πολλοστὰ οἷα σδήποτε χορδῆς πρὸς ἀνύψωσιν κατὰ τόνον μείζονα ἢ ἐλάσσονα ἢ ἐλάχιστον, ἔπρεπε τότε ἡ δευτέρα νὰ γραφῇ :

$$\frac{1}{9} : \frac{7}{88} :: 88 : 63$$

διότι τὸ μῆκος Ζω Νη ἰσοῦται πρὸς τὰ $\frac{7}{88}$ τῆς χορδῆς ἀλλ' ἀποχωρίζεται ὥστε ἵνα ἀποβῶσι συνεπῆ πρὸς ἐαυτὰ τὰ διαστήματα κατὰ Χρυσάνθον ἔπρεπεν ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν νὰ γίνῃ κατὰ τὴν ἑτέραν τῶν δύο ἀναλογιῶν·

$$\frac{1}{9} : \frac{8}{108} : \frac{7}{108} :: 12 : 8 : 7$$

$$\frac{1}{9} : \frac{1}{12} : \frac{7}{88} :: 88 : 66 : 63$$

ἢν ἀπῆτουν τὰ ἀρχαῖα συστήματα· ἡ φωνητικὴ παράδοσις διὰ τῆς μακρᾶς τριβῆς ἐνετύπου εἰς τὸ οὖς τοῦ διδασκομένου τοὺς τόνους, μείζονα, ἐλάσσονα καὶ ἐλάχιστον τοῦ διατονικοῦ γένους, τὰς ὑφέσεις καὶ διέσεις τοῦ χρωματικοῦ, καὶ τὰ διαστήματα τοῦ ἐναρμονίου, ἀλλ' ἀπλοποιηθείσης τῆς διδασκαλίας, καὶ τῆς μουσικῆς παιδείας συντηθείσης κατὰ πολὺ, ἡ ἔλλειψις τεχνικοῦ μέσου ἀποβάνει βαθμηδὸν ἐπαισθητοτέρα. Διότι προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ εἰσβολὴ καὶ ἐπικράτησις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μέλους, καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν μουσικῶν ὀργάνων, μάλιστα τῶν ἐμπνευστῶν καὶ ἰδίως τοῦ κλειδοκυμβάλου, ἐπαπειλεῖ διὰ τῆς ἐνεργείας ἐπὶ τῆς ἡμετέρας μουσικῆς νὰ ἐξαφανίσῃ τέλεον τὴν οὐσίαν τοῦ μέλους, τὸν μείζονα τόνον νὰ συγχύσῃ μετὰ τοῦ ἐλάσσονος, τὸν ἐλάχιστον μετὰ τοῦ ἡμιτονίου, καὶ νὰ ἐξαλείψῃ τὸ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν διαστημάτων τούτων προερχόμενον θέλημα τῆς μονοφώνου μουσικῆς. Ἡ διαφορὰ αὕτη παρατηρεῖται προχωροῦσα ἐνόσω ἐκλείπουσιν οἱ γέροντες διδάσκαλοι, ὅπως μεταδώσωσι πιστὴν τὴν παράδοσιν εἰς τὴν νεωτέραν γενεάν.

Ὁμολογουμένως πολλῶν ἐπαίνων ἐστὶν ἄξια ἡ τάξις τῶν μουσικοδιδασκάλων καὶ ἱεροψαλτῶν, οἵτινες ἐμμένουσιν εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχαίων γραμμῶν, καὶ τοῦ γενικοῦ

Ἐντεῦθεν φαίνεται ὅτι βασιλεύει σύγχυσις περὶ τὴν βάσιν αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς συγχύσεως ταύτης ἀμφότεραι αἱ ἀναλογίαι αὗται οὐδὲν σημαίνουσιν ἀκουστικῶς· οἱ δ' ἀριθμοὶ 12, 8, 7, ἢ 88, 66, 63 δύνανται τὸ πολὺ νὰ ἔχωσιν εἰκονικὴν σημασίαν· διὰ ταῦτα ἡ Ἐπιτροπὴ εὐλαβῶς ἀποσχόσα τῆς χρήσεως πάσης προγενεστέρης θεωρίας, ἡχολογήσεν ὁδὸν καθαρῶς δοκιμαστικὴν, καὶ βαθμηδὸν διὰ πολλῶν δοκιμῶν ἐβεβαιώθη περὶ τῆς φύσεως τῆς κλίμακος· κατὰ δὲ τὴν ἀριθμητικὴν αὐτῆς ἐκτίμησιν προὔτιμῃσε τὸν φυσικὸν τρόπον τοῦ λογισμοῦ τῶν διαστημάτων πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἀμφιβολίας περὶ αὐτῶν καὶ πρὸς παγκόσμιον συνεννόησιν.

χαρκτηῖρος τοῦ μέλους, ἀλλ' ἀδυνατοῦσι καὶ οὗτοι ν' ἀντιπαλαίσωσι κατὰ φυσικοῦ αἰτίου, οἷόν ἐστιν ἡ ἐπίδρασις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μέλους.

Οὕτω βαθμηδὸν ἐξασθενεῖ μὲν καὶ ἐκλείπει ἡ παράδοσις, τὰ δὲ ἱερὰ ἡμῶν μέλη διατηροῦσι μὲν τὰς γραμμὰς, ἀποβάλλουσιν ὅμως κατὰ μικρὸν τὴν οὐσίαν τῶν τονικῶν διαστημάτων ἥτοι τὸν χαρκτηῖρα. Κατὰ τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπῆς ἡ περὶ τούτου ἐκπόρθωσις τῆς μουσικῆς μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινὸς ἤθελεν εἶσθαι ὅλως ἀνέφικτος, καθότι θέλει ἐκλείψει τελείως ἡ φωνητικὴ παράδοσις, ἥτις περιέσωσε καὶ διασώζει εἰσέτι μέχρι τοῦ νῦν τὴν ἱερὰν ἡμῶν μουσικὴν.

Ἐν τῇ παραδόσει λοιπὸν μόνη νομίζει ἡ Ἐπιτροπὴ ὅτι ἐγκτεῖται ἡθερπεῖα τοῦ κακοῦ.

Καὶ πρῶτον μὲν δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀμφιβέλλῃ τις περὶ τῆς πιστότητος τῆς παραδόσεως, ὥς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῶν τονικῶν διαστημάτων.

Πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὅπου εἰσὶν ὀρθόδοξοι ἀνατολικὰ ἐκκλησίαι, ἡ ἰσχὺς τῆς παραδόσεως διατήρησεν ἀγνὴν καὶ ἀδιέφθορον τὴν οὐσίαν τοῦ ἱεροῦ μέλους. Ἀπὸ τῶν Παριστρίων χωρῶν μέχρις Αἰγύπτου ἡ παράδοσις ἐστὶν ἡ αὐτὴ· τὰ τρία γένη τὸ διατονικόν, χρωματικόν καὶ ἐναρμόνιον μετὰ τῶν τονικῶν διαστημάτων, αἱ ὑφάσεις καὶ διέσεις, οἱ ὀκτὼ κύριοι ἤχοι, καὶ οἱ κλάδοι αὐτῶν, ψάλλονται ἀπαρλλάκτως ἐν Συρίᾳ ὥς καὶ ἐν Ρουμανίᾳ, ἐν Σερβίᾳ ὥς καὶ ἐν Ἑπειροθεσσαλίᾳ, ἐν Κρήτῃ ὥς καὶ ἐν τῷ Ἀγιωνύμφῳ Ὄρει, ἐν Παλαιστίνῃ, ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐν Κύπρῳ ὅπως καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, τουτέστιν ἡ παράδοσις διατηρήθη σώα, ὁμοία καὶ ἀμεία πανταχοῦ ὅπου ἡ εἰσβολὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μέλους δὲν ἐξησθένισεν αὐτήν.

Τῆς παραδόσεως ταύτης τὴν παγίωσιν καὶ συντήρησιν ἐθεώρησεν ἡ Ἐπιτροπὴ ὡς τὸ μόνον μέσον πρὸς διάσωσιν

τῆς καταρρεούσης ἡμῶν μουσικῆς. Ἐπιληφθεῖσα συντόμως καὶ καρτερικῶς τοῦ ἔργου ὥρισεν ἐπὶ φθογγομέτρου τὸν μείζονα, τὸν ἐλάσσονα, τὸν ἐλάχιστον τόνον, καὶ πάσας τὰς ἐπὶ τὸ βαρὺ ἢ ἐπὶ τὸ ὀξὺ μεταβολάς, εἰς ἃς ὑπόκειται, στηριζομένης ἐπὶ τῆς περισωθείσης μέχρι τῆς σήμερον παραδόσεως.

Πρὸς τοῦτο ἡ ἐργασία ἐγένετο κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον· ἐπὶ ἐντατῶν ὀργάνων ἐτέθησαν δεσμοὶ εὐκίνητοι, οἵτινες καταλλήλως μετατιθέμενοι ἐπέφερον μεταβολὰς αὐθαιρέτους εἰς τὰ διαστήματα καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐξετελοῦντο ἐκκλησιαστικὰ ἢ ἐθνικὰ μέλη ὑπὸ τοῦ διατῆξαντος τοὺς δεσμούς, ἐφ' ὧν οἱ ἀκροώμενοι, ἐξ ἐπαγγέλματος μουσικοὶ, ἐξέφραζον τὴν ἑαυτῶν γνώμην· καὶ ἐὰν μὲν ἡ ἀπόδοσις ἐμαρτυρεῖτο πιστὴ καὶ γνήσια, συνεκρίνοντο οἱ φθόγγοι τοῦ ὑπ' ὄψιν ὀργάνου δι' ὁμοφωνίας πρὸς τοὺς φθόγγους τοῦ μονοχόρδου καὶ ἐσημειοῦντο τὰ ἀντιστοιχοῦντα μήκη τῆς αὐτῆς χορδῆς εἰς τὰς ὑπὸ τὴν βῆσανον διαίρεσεις· εἰ δὲ μὴ, ἀπερρίπτοντο αὗται ὡς ἐσφαλμέναι καὶ νόθοι. Μετὰ τινὰ χρόνον αἱ ἐπὶ τοῦ μονοχόρδου σημειώσεις ἐβοήθουν εἰς δευτέραν συναρμογὴν τοῦ ἐντατοῦ ὀργάνου κατὰ τὰς αὐτὰς θέσεις τῶν δεσμῶν καὶ αἱ δοκιμαίαι ἐπανελαμβάνοντο. Τοιοῦτοτρόπως βῆσανισθέντα βαθμηδὸν τὰ τρία γένη καὶ πάντες οἱ ἤχοι παρέσχον τὸ ἀξιόλογον συμπέρασμα ὅτι ἐκτελοῦνται δι' ἐνὸς μοναδικοῦ διαγράμματος, μεταβαλλομένης τῆς βῆσεως αὐτοῦ καὶ βοηθείᾳ τῶν ἐν αὐτῷ τῷ διαγράμματι περιλαμβανομένων μικρῶν διαστημάτων, τουτέστι τοῦ κόμματος, τῆς διέσεως καὶ τῆς ὑφέσεως.

Τὸ διάγραμμα τοῦτο σύγκειται ἀπὸ τοῦ Νη ὡς βῆσεως ἐκ δύο τετραχόρδων ὁμοίων διεζευγμένων κατὰ τόνον· τὰ δὲ σχετικὰ μήκη τῆς χορδῆς τὰ τοὺς διαδοχικοὺς αὐτοῦ φθόγγους παρέχοντα εἰσὶ:

$N\eta_1$	$\Pi\alpha_1$	Βου_1	$\Gamma\alpha_1$	$\Delta\iota_1$	Κε_1	Ζω_1	$N\eta_2$
1	$\frac{8}{9}$	$\frac{81}{100}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{16}{27}$	$\frac{27}{50}$	$\frac{1}{2}$
$N\eta_2$	$\Pi\alpha_2$	Βου_2	$\Gamma\alpha_2$	$\Delta\iota_2$	Κε_2	Ζω_2	$N\eta$
$\frac{1}{2}$	$\frac{4}{9}$	$\frac{81}{200}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{8}{27}$	$\frac{27}{100}$	$\frac{1}{4}$

Ἀντικείμενον ἐπανελημμένων δοκιμῶν ἐγένετο τὸ μήκος τῆς χορδῆς διὰ τὸν φθόγγον Βου, ἡ μέση αὐτοῦ ἀξία εὐρέθη οὖσα 0,810 ἐπὶ χορδῆς ἐνὸς μέτρου. Ἐκ ταύτης συμπεραίνομεν τὴν ἐξῆς σειρὰν περιλαμβάνουσιν τοὺς σχετικούς ἀριθμούς τῶν δονήσεων δι' ἕκαστον τῶν φθόγγων τοῦ διαγράμματος.

$N\eta_1$	$\Pi\alpha_1$	Βου_1	$\Gamma\alpha_1$	$\Delta\iota_1$	Κε_1	Ζω_1	$N\eta_2$
1	$\frac{9}{8}$	$\frac{100}{81}$	$\frac{4}{3}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{27}{16}$	$\frac{50}{27}$	2
$N\eta_2$	$\Pi\alpha_2$	Βου_2	$\Gamma\alpha_2$	$\Delta\iota_2$	Κε_2	Ζω_2	$N\eta$
2	$\frac{9}{4}$	$\frac{200}{81}$	$\frac{8}{3}$	3	$\frac{27}{8}$	$\frac{100}{27}$	4

Τὰ μεταξὺ δύο οἰωνδήποτε φθόγγων τοῦ διαγράμματος τούτου διαστήματα περιλαμβάνει ὁ ἐξῆς πίναξ.

Διὰ δυοῶν

$\frac{\Pi\alpha_1}{N\eta_1} = \frac{9}{8}$
$\frac{\text{Βου}_1}{\Pi\alpha_1} = \frac{800}{729} = \frac{9}{8} \cdot \frac{(80)}{(81)}$
$\frac{\Gamma\alpha_1}{\text{Βου}_1} = \frac{27}{25} = \frac{9}{8} \cdot \frac{24}{25}$
$\frac{\Delta\iota_1}{\Gamma\alpha_1} = \frac{9}{8} = \frac{\Pi\alpha_1}{N\eta_1}$
$\frac{\text{Κε}_1}{\Delta\iota_1} = \frac{9}{8} = \frac{\Pi\alpha_1}{N\eta_1}$
$\frac{\text{Ζω}_1}{\text{Κε}_1} = \frac{\text{Βου}_1}{\Pi\alpha_1}$
$\frac{N\eta_2}{\text{Ζω}_1} = \frac{\Gamma\alpha_1}{\text{Βου}_1}$

Διὰ τριῶν

$\frac{\text{Βου}_1}{N\eta_1} = \frac{100}{81} = \frac{5}{4} \times \frac{80}{81}$
$\frac{\Gamma\alpha_1}{\Pi\alpha_1} = \frac{32}{27} = \frac{5}{4} \times \frac{80}{81} \times \frac{24}{25}$
$\frac{\Delta\iota_1}{\text{Βου}_1} = \frac{243}{200} = \frac{5}{4} \times \frac{81}{80} \times \frac{24}{25}$
$\frac{\text{Κε}_1}{\Gamma\alpha_1} = \frac{81}{64} = \frac{5}{4} \times \frac{81}{80}$
$\frac{\text{Ζω}_1}{\Delta\iota_1} = \frac{\text{Βου}_1}{N\eta_1}$
$\frac{N\eta_2}{\text{Κε}_1} = \frac{\Gamma\alpha_1}{\text{Βου}_1}$
$\frac{\Pi\alpha_2}{\text{Ζω}_1} = \frac{\Delta\iota_1}{\text{Βου}_1}$

Διὰ τεσσάρων

$\frac{\Gamma\alpha_1}{N\eta_1} = \frac{4}{3}$
$\frac{\Delta\iota_1}{\Pi\alpha_1} = \frac{\Gamma\alpha_1}{N\eta_1}$
$\frac{\text{Κε}_1}{\text{Βου}_1} = \frac{4}{3} \cdot \frac{(81)^2}{(80)}$
$\frac{\text{Ζω}_1}{\Gamma\alpha_1} = \frac{4}{3} \cdot \frac{25}{24}$
$\frac{N\eta_2}{\Delta\iota_1} = \frac{\Gamma\alpha_1}{N\eta_1}$
$\frac{\Pi\alpha_2}{\text{Κε}_1} = \frac{\Gamma\alpha_1}{N\eta_1}$
$\frac{\text{Βου}_2}{\text{Ζω}_1} = \frac{\Gamma\alpha_1}{N\eta_1}$

Διὰ ἑξ

$\frac{\text{Κε}_1}{N\eta_1} = \frac{5}{3} \times \frac{81}{80}$
$\frac{\text{Ζω}_1}{\Pi\alpha_1} = \frac{5}{3} \times \frac{80}{81}$
$\frac{N\eta_2}{\text{Βου}_1} = \frac{5}{3} \times \frac{81}{80} \times \frac{24}{25}$
$\frac{\Pi\alpha_2}{\Gamma\alpha_1} = \frac{\text{Κε}_1}{N\eta_1}$
$\frac{\text{Βου}_2}{\Delta\iota_1} = \frac{\text{Ζω}_1}{\Pi\alpha_1}$
$\frac{\Gamma\alpha_2}{\text{Κε}_1} = \frac{5}{3} \times \frac{24}{25} \times \frac{80}{21}$
$\frac{\Delta\iota_2}{\text{Ζω}_1} = \frac{N\eta_2}{\text{Βου}_1}$

Διὰ πέντε

$\frac{\Delta\iota_1}{N\eta_1} = \frac{3}{2}$
$\frac{\text{Κε}_1}{\Pi\alpha_1} = \text{ » }$
$\frac{\text{Ζω}_1}{\text{Βου}_1} = \text{ » }$
$\frac{N\eta_2}{\Gamma\alpha_1} = \text{ » }$
$\frac{\Pi\alpha_2}{\Delta\iota_1} = \text{ » }$
$\frac{\text{Βου}_2}{\text{Κε}_1} = \frac{3}{2} \cdot \frac{(80)^2}{(81)}$
$\frac{\Gamma\alpha_2}{\text{Ζω}_1} = \frac{3}{2} \times \frac{24}{25}$

Διὰ ἑπτά

$\frac{\text{Ζω}_1}{N\eta_1} = \frac{15}{8} \cdot \frac{80}{81}$
$\frac{N\eta_2}{\Pi\alpha_1} = \frac{15}{8} \cdot \frac{80}{81} \cdot \frac{24}{25}$
$\frac{\Pi\alpha_2}{\text{Βου}_1} = \frac{15}{8} \cdot \frac{81}{80} \cdot \frac{24}{25}$
$\frac{\text{Βου}_2}{\Gamma\alpha_1} = \frac{\text{Ζω}_1}{N\eta_1}$
$\frac{\Gamma\alpha_2}{\Delta\iota_1} = \frac{N\eta_2}{\Pi\alpha_1}$
$\frac{\Delta\iota_2}{\text{Κε}_1} = \frac{N\eta_2}{\Pi\alpha_1}$
$\frac{\text{Κε}_2}{\text{Ζω}_1} = \frac{\Pi\alpha_2}{\text{Βου}_1}$

Ἐντεῦθεν συμπεριλαμβάνομεν τὰς ἐξῆς παρατηρήσεις·

α'] ὑπάρχουσι τρία διὰ δυοῖν διαστήματα καλούμενα τόνοι· ὁ μείζων Νη—Πα ($\frac{9}{8}$), ὁ ἐλάσσων Πα—Βου $\frac{9}{8} (\frac{80}{81})^2$ καὶ ὁ ἐλάχιστος Βου—Γα ($\frac{9}{8} \cdot \frac{24}{25}$). Ὁ ἐλάσσων ὑπολείπεται τοῦ μείζονος κατὰ $(\frac{80}{81})^2$ τουτέστι κατὰ κόμμα κόμματος, ἐὰν καλέσωμεν κόμμα τὸ κλάσμα $\frac{80}{81}$ ὡς εἴθισται· ὁ δὲ ἐλάχιστος ὑπολείπεται τοῦ μείζονος καθ' ὕψους, ἐὰν καλέσωμεν ὕψους τὸ κλάσμα $\frac{24}{25}$ καὶ δέξιν τὸ ἀντεστραμμένον $\frac{25}{24}$.

β'] ὑπάρχουσι τέσσαρα διάφορα διαστήματα διὰ τριῶν, τὸ διὰ τριῶν μείζων Πα—Κε ($\frac{5}{4} \times \frac{81}{80}$) καὶ τὸ διὰ τριῶν ἐλάσσων Πα—Γα ($\frac{5}{4} \times \frac{80}{81} \times \frac{24}{25}$) ἀμφοτέρω ταῦτα ἰσοῦνται ἀκριβῶς πρὸς τὰ Πυθαγόρειον $\frac{3^4}{2^6}$ καὶ $\frac{2^5}{3^3}$. Τὸ ἐλάσσον

ὑπολείπεται τοῦ μείζονος κατὰ κόμμα κόμματος καὶ καθ' ὕψους· τὸ ὑπολειπόμενον τοῦ μείζονος καθ' ὕψους Βου—Δι ($\frac{5}{4} \times \frac{81}{80} \times \frac{24}{25}$) καὶ τὸ ὑπερτεροῦν τοῦ ἐλάσσονος κατὰ δέξιν Νη—Βου ($\frac{5}{4} \times \frac{80}{81}$).

γ'] τὰ διὰ τεσσάρων εἰσὶ τριῶν μεγεθῶν· τὰ πέντε τῶν $\frac{1}{3}$ · ἐν μείζων τούτων κατὰ δέξιν $\frac{1}{3} \times \frac{25}{24}$ (Γα—Ζω), καὶ ἐν μείζων κατὰ κόμμα κόμματος (Βου—Κε) $\frac{1}{3} \times (\frac{81}{80})^2$.

δ'] τὰ διὰ πέντε εἰσὶν ἐπίσης τριῶν μεγεθῶν· πέντε τῶν $\frac{3}{2}$ · ἐν ἐλάσσων καθ' ὕψους (Ζω—Γα) $\frac{3}{2} \times \frac{24}{25}$ καὶ ἐν ἐλάσσων κατὰ κόμμα κόμματος $\frac{3}{2} \times (\frac{80}{81})^2$ (Κε—Βου).

ε'] τὰ δι' ἐξ διαστήματ' εἰσὶ τεσσάρων εἰδῶν·

Τὸ πυθαγόρειον μείζων $\frac{3^3}{2^7} = \frac{5}{3} \times \frac{81}{80}$ (Νη—Κε).

Τὸ πυθαγ. ἐλάσσον $\frac{2^7}{3^4} = (\frac{Κε—Γα}{\frac{5}{3} \times \frac{24}{25}}) = \frac{5}{3} \times \frac{24}{25} \times \frac{80}{81}$.

Τὸ ὑπολειπόμενον τοῦ μείζονος καθ' ὕψους (Βου—Νη) $\frac{5}{3} \times \frac{81}{80} \times \frac{24}{25}$ καὶ τὸ ὑπερτεροῦν τοῦ ἐλάσσονος κατὰ δέξιν (Πα—Ζω) $\frac{5}{3} \times \frac{80}{81}$.

ς'] τὰ δι' ἐπτὰ τέλος διαστήματ' εἰσὶ τριῶν μεγεθῶν· Τὸ πυθαγ. ἐλάσσον (Πα—Νη) $\frac{2^4}{3^2} = \frac{15}{8} \times \frac{80}{81} \times \frac{24}{25}$. Τὸ κατὰ δέξιν μείζων τούτου (Νη—Ζω) $= \frac{15}{8} \cdot \frac{80}{81}$, καὶ τὸ $\frac{15}{8} \cdot \frac{81}{80} \cdot \frac{24}{25}$ (Βου—Πα) καθ' ὕψους ἐλάσσον τοῦ μείζονος Πυθαγορείου $\frac{15}{8} \cdot \frac{81}{80} = \frac{3^5}{2^7}$. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν ἀναφάνεται ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ διαγράμματος, ἀλλὰ κατασκευάζεται διὰ διέσεως ἐκτοῦ (Βου—Πα)*.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀναφέρονται εἰς τὸ διατονικὸν γένος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐργάζονται κυρίως ὁ πρῶτος καὶ πλ. Α' ἤχος· ἐν τοῖς λοιποῖς δυοῖν διατονικοῖς ἤχοις δηλ. ἐν τῷ τετάρτῳ καὶ πλ. τετάρτῳ ἡ πειραματικὴ μέθοδος ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐξῆς παρατήρησιν ὅτι,

α'] ὁ Δ' ποιεῖται γρῆσιν τοῦ Κε κατὰ τι ἄξυτέρου τοῦ καθαροῦ διατονικοῦ· τὸ μῆκος τῆς ἐκφερούσης αὐτὸν χορδῆς

* Τὸ τοιοῦτον διάγραμμα πειραματικῶς καταδειχθὲν ὅτι χρησιμεύει ὡς ὕλη διὰ τὰ ἐκκλησιαστικά καὶ ἐθνικὰ ᾄσματα ταυτίζεται πρὸς τὸ πυθαγόρειον, ὅπερ ἐσχάτως οἱ ἐν Εὐρώπῃ μουσικοὶ ἀνεγνώρισαν ὡς τὸ ἀρμολιτικόν διὰ τὸ μέλος καὶ ἐκάλεσαν αὐτὸ μελωδικὸν διάγραμμα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀρμονικόν ἢ εὐρωπαϊκὸν ὡς καλοῦμεν ἡμεῖς αὐτό· (ὅρα Naumann, Ueber die verschiedenen Bestimmungen der Tonverhältnisse. Leipzig 1858· καὶ Helmholtz: Lehre von der Tonempfindungen. Braunschweig 1877· καὶ Jamin Bouty: Acoustique. Paris 1879.) Οὐσιώδης δὲ τῶν δύο τούτων διαγραμμάτων διάκρισις ἐστὶν αὕτη ὅτι ὁ τοῦ ἀνωτέρου ἐκκλησιαστικοῦ μελωδικοῦ διαγράμματος ἐλάχιστος ὑφιστάμενος δέξιν μεταβάλλεται εἰς μείζονα ($\frac{2^7}{25} \cdot \frac{25}{24} = \frac{9}{8}$), ἐνῶ ὁ τοῦ ἀρμονικοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐλάχιστος ὑφιστάμενος δέξιν μεταβάλλεται εἰς ἐλάσσονα ($\frac{16}{15} \times \frac{25}{24} = \frac{10}{9}$).

εὐρέθη ὅν $0,583 = \frac{729}{1250}$ κατὰ μεγίστην προσέγγισιν· ὥστε ἡ ἀλληλουχία τῶν τριῶν φθόγγων Δι, Κε, Ζω, παρέχει

φθόγγοι	Δι	Κε	Ζω	Νη
μήκη χορδῆς	$\frac{2}{3}$	$\frac{729}{1250}$	$\frac{27}{50}$	$\frac{1}{2}$
ἀριθμοὶ δονήσεων	$\frac{3}{2}$	$\frac{1250}{729}$	$\frac{50}{27}$	2
διαστήματα διὰ δυοῖν	$\frac{9}{8} \times \frac{25}{24} \left(\frac{80}{81}\right)^2$	$\frac{27}{25}$	$\frac{9}{8} \times \frac{24}{25}$	

Τοιοῦτοτρόπως τὸ διάστημα $\frac{Κε}{Δι}$ σχηματίζεται ἐκ διέ-

σεως ἐλάσσονος. Τὸ δὲ $\frac{Ζω}{Κε}$ μεταβάλλεται εἰς ἐλάχιστον.

β'] ὁ πλ. τοῦ Δ' ποιεῖται χρῆσιν τοῦ Πα κατὰ τι ὀξύτερου ἐπίσης· τὸ μῆκος τῆς ἐκφερούσης αὐτὸν χορδῆς εὐρέθη ὅν $0,875 = \frac{2187}{2500}$ κατὰ μεγίστην προσέγγισιν, ὥστε ἡ ἀλληλουχία τῶν τριῶν φθόγγων Νη, Πα, Βου παρέχει ὁμοίως :

φθόγγοι	Νη	Πα	Βου	Γα
μήκη χορδῆς	1	$\frac{2187}{2500}$	$\frac{80}{100}$	$\frac{3}{4}$
ἀριθμὸς δονήσεων	1	$\frac{2500}{2187}$	$\frac{100}{80}$	$\frac{4}{3}$
διαστήματα διὰ δυοῖν	$\frac{9}{8} \times \frac{25}{24} \left(\frac{80}{81}\right)^2$	$\frac{27}{25}$	$\frac{9}{8} \times \frac{24}{25}$	

Οἱ δύο οὗτοι ἤχοι ποιοῦνται χρῆσιν κλίμακος ἐκ τῶν δύο τετραχόρδων διεζευγμένων κατὰ τόνον μείζονα.

Ἐν δὲ τῷ χρωματικῷ γένει α'] ὁ μὲν δεύτερος ἤχος ποιεῖται χρῆσιν τοῦ Κε κατὰ τι βαρυτέρου· ἡ πείρα ὡδή-

γησεν εἰς μῆκος χορδῆς $0,617 = \frac{50}{81}$ κατὰ μεγίστην προσέγγισιν· ὥστε ἡ ἀλληλουχία τῶν φθόγγων Δι, Κε, Ζω παρέχει :

φθόγγοι	Δι	Κε	Ζω	Νη
μήκη	$\frac{2}{3}$	$\frac{50}{81}$	$\frac{27}{50}$	$\frac{1}{2}$
δονήσεις	$\frac{3}{2}$	$\frac{81}{50}$	$\frac{50}{27}$	2
διαστήματα διὰ δυοῖν	$\frac{27}{25}$	$\frac{9}{8} \times \frac{25}{24} \left(\frac{80}{81}\right)^2$	$\frac{9}{8} \times \frac{24}{25}$	

Ὁ ἤχος ποιεῖται χρῆσιν κλίμακος ἐκ δύο τοιούτων ὁμοίων τετραχόρδων Νη—Γα καὶ Δι—Νη διεζευγμένων κατὰ τόνον μείζονα.

β'] ὁ δὲ πλ. Β' ποιεῖται χρῆσιν τοῦ μὲν Βου βαρυτέρου ἔχοντος μῆκος χορδῆς $0,844 = \frac{27}{32}$ κατὰ μεγίστην προσέγγισιν, τοῦ δὲ Γα ὀξύτερου ἔχοντος μῆκος χορδῆς $0,695 = \frac{25}{36}$ σχεδόν· ὥστε τὸ τετράχορδον Πα—Δι παρέχει :

φθόγγοι	Πα	Βου	Γα	Δι
μήκη	$\frac{8}{9}$	$\frac{27}{32}$	$\frac{25}{36}$	$\frac{2}{3}$
δονήσεις	$\frac{9}{8}$	$\frac{32}{27}$	$\frac{36}{25}$	$\frac{3}{2}$
διαστήματα διὰ δυοῖν	$\frac{9}{8} \times \frac{24}{25} \left(\frac{80}{81}\right)^2$	$\frac{27}{25}$	$\frac{9}{8} \times \frac{27}{25}$	$\frac{25}{24}$

Ὡστε τὸ διάστημα $\frac{Δι}{Γα}$ ἰσοῦται ἀκριβῶς πρὸς διέσιν,

τὸ $\frac{Γα}{Βου}$ πρὸς ἐλάχιστον τοῦ μείζονος, καὶ τὸ $\frac{Βου}{Πα}$ πρὸς ὑπε-

σιν ἐλάχιστος. Ὁ ἦχος ποιεῖται χρῆσιν δύο τετραχόρδων ὁμοίων διεζευγμένων κατὰ μείζονα.

Ἐν τῷ ἐναρμονίῳ τέλος γένει α'] ὁ τρίτος ποιεῖται χρῆσιν τοῦ Βου ὀξύτερου ἔχοντος μῆκος χορδῆς $0,790 = \frac{64}{81}$, καὶ τοῦ Ζω βαρυτέρου ἔχοντος μῆκος χορδῆς $0,563 = \frac{9}{16}$ ὥς-τε τὰ τρίχορδα Πα—Γα καὶ Κε—Νη παρέχουσι :

φθόγγοι	Πα	Βου	Γα
μήκη	$\frac{8}{9}$	$\frac{64}{81}$	$\frac{3}{4}$
δονήσεις	$\frac{9}{8}$	$\frac{81}{64}$	$\frac{4}{3}$
διαστήματα διὰ δυοῖν	$\frac{9}{8}$	$\frac{9}{8} \cdot \frac{24}{25} \cdot \frac{(80)^2}{(81)}$	
φθόγγοι	Κε	Ζω	Νη
μήκη	$\frac{16}{27}$	$\frac{9}{16}$	$\frac{1}{2}$
δονήσεις	$\frac{27}{16}$	$\frac{16}{9}$	2
διαστήματα διὰ δυοῖν	$\frac{9}{8}$	$\frac{24}{25} \cdot \frac{(80)^2}{(81)} \cdot \frac{9}{8}$	

Ὡστε τὰ μὲν $\frac{\text{Βου}}{\text{Πα}}$ καὶ $\frac{\text{Νη}}{\text{Ζω}}$ εἰσὶ μείζονος, τὰ δὲ $\frac{\text{Γα}}{\text{Βου}}$ καὶ $\frac{\text{Ζω}}{\text{Κε}}$ ὑφέσεις ἐλάχιστος.

Ὁ τρίτος ἐργάζεται ἐπὶ δύο τετραχόρδων Γα—Ζω καὶ Νη—Γα διεζευγμένων κατὰ τόνον μείζονα.

β'] Ὁ βαρὺς ποιεῖται χρῆσιν τοῦ Βου ἔχοντος μῆκος χορδῆς $\frac{27}{32}$, καὶ τοῦ Ζω ἔχοντος μῆκος χορδῆς $\frac{9}{16}$.

Ἀλλὰ ποιεῖται χρῆσιν τοῦ Κε καὶ ὁ τέταρτος ἐκ μή-
κους χορδῆς $0,583 = \frac{729}{1250}$. Ὡστε τὸ τρίχορδον Δι—Κε—

Ζω παρέχει

φθόγγοι	Δι	Κε	Ζω
μήκη	$\frac{2}{3}$	$\frac{729}{1250}$	$\frac{9}{16}$
δονήσεις	$\frac{3}{2}$	$\frac{1250}{729}$	$\frac{16}{9}$
διαστήματα διὰ δυοῖν	$\frac{9}{8}$	$\frac{(80)^2}{(81)} \cdot \frac{25}{24}$	$\frac{27}{25} \cdot \frac{24}{25}$

Ὁ δὲ βαρὺς ἐκ δύο ὁμοίων τετραχόρδων Ζω—Βου, Γα—Ζω διεζευγμένων κατὰ τόνον μείζονα.

Ἄξιον λόγου εἶναι ὅτι τὸ ἐναρμόνιον γένος τοῦ τρί-
του ἐστὶ πυθαγόρειον ἄκρτον, διότι τὰ διαστήματα ἐν
αὐτῷ μόνον διὰ δυνάμεων τοῦ 2 καὶ τοῦ 3 ἐκρέονταν· τὸ
δὲ διὰ πρῶτων διαστήματα ἐν αὐτῷ εὐρίσκειται διὰ τοῦ πολυ-
πλασιασμοῦ $\left(\frac{3^2}{2^3}\right)^5 \times \left(\frac{2^8}{3^5}\right)^2 = 2$.

Τοῦ ἀποτελέσματος τούτου ἐπιτευχθέντος, ἡ Ἐπιτροπὴ
ἀνεγνώρισεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐργασίαν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν μου-
σικῆς, οἰονδῆποτε διδασκαλικὸν σύστημα ἀφιέμενον εἰς μόνην
τὴν διὰ τῆς φωνῆς ἐκτέλεσιν, ἄνευ τῆς βοηθείας ὀργάνου
τινὸς, ἤθελεν εἶναι ἄσκοπος ματαιοπονία· ἐπομένως ἐνόμισεν
ἀπαράιτητον τοῦ λοιποῦ τὴν εἰσαγωγὴν καταλλήλου μου-
σικοῦ ὀργάνου ἐν τε τῇ μελέτῃ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ· προέβη
δ' εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ, καὶ μεθ' ὅλας τὰς ἀτελείας,
ὅς ὡς εἰκὸς ἔχει τὸ Ψαλτήριον, καθ' ὃ πρῶτον ἦδη κατα-
σκευασθὲν, ηὐτύχησε νὰ ἐπιτύχῃ ἀρκούντως τοῦ σκοποῦ αὐ-
τῆς. Τὸ Ἰωακείμιον Ψαλτήριον πρῶτον μὲν ἀποδίδει τὸ
ἱερὸν μέλος μετὰ προσεγγιζούσης ἀκριβείας ὅσον ἀπορᾷ τῇ

διαστήματα· κατὰ τοῦτο ἡ Ἐπιτροπὴ προὔτιμισε τὴν πειραματικὴν μέθοδον πάσης θεωρίας· προέβη δηλαδή εἰς τὴν σύγκρασιν κατὰ προσέγγισιν τῶν διαστημάτων τοῦ διαγράμματος, ἐπιβαλλομένην πάντοτε εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὀργάνων χάριν τῆς εὐχρηστίας, οὐχὶ ὀδηγουμένη ὑπὸ τῆς προηγηθείσης θεωρίας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ὀξύτητος τῆς ἀκοῆς τῶν μελῶν αὐτῆς. Καὶ μετὰ πολλὰς δοκιμὰς εὗρεν ὅτι ἡ διαίρεσις τοῦ διαστήματος διαπασῶν εἰς 36 ἀκουστικὰ ἴσα διαστήματα ἐκφέρει τὰ ἡμέτερα ἄσματα μετὰ προσεγγίσεως δυναμένης νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν μᾶλλον μεμψίμοιρον ἱεροψάλτην· ἐκ τῶν 36 τούτων ἴσων ἀκουστικῶν βαθμίδων, ἃς ἀπεκάλεσε τμήματα, ἀποδώσασα ἕξ εἰς τὸν μείζονα, πέντε εἰς τὸν ἐλάσσονα, καὶ τέσσαρα εἰς τὸν ἐλάχιστον κατεσκεύασε τὸ Ψαλτήριον· οὕτω δὲ ἔσωσε τὴν ἀκουστικὴν ἀξίαν τοῦ ἐλαχίστου, ὅστις κυρίως χαρακτηρίζει τὸ ἐκκλησιαστικὸν διάγραμμα· διότι ἡ ἀκουστικὴ τοῦ Ψαλτηρίου

μονὰς $\sqrt[36]{2}$ τετράκις ἐφ' ἑαυτὴν πολυπλασιασθεῖσα παρέχει $(\sqrt[36]{2})^4 = \sqrt[9]{2} = \frac{2^1}{2^8}$ μετὰ καταπληκτικῆς προσεγγίσεως· αἱ λοιπαὶ τιμαὶ τοῦ μείζονος καὶ τοῦ ἐλάσσονος, ὡς καὶ τῆς διέσεως καὶ τῆς ὑφέσεως, ὑφίστανται διὰ τοῦ συστήματος τούτου τροποποιήσεις ἐπὶ τὸ ὅξυ ἢ ἐπὶ τὸ βαρὺ ἀνεπαίσθητους.

Ὁ ἐξῆς πίναξ περιλαμβάνει τοὺς εἴκοσι δύο καθαροὺς φθόγγους τοῦ Διαγράμματος μετρηθέντας εἰς ἀκέραιον διὰ τοῦ $\frac{1}{800}$ τοῦ διαπασῶν συστήματος, καὶ τοὺς 36 συγκεκριμένους τοῦ Ψαλτηρίου πρὸς σύγκρισιν.

(τὸ κόμμα περιλαμβάνει 11 τοιαύτας μονάδας)

φθ.	Ψαλτηρ.	φθ.	Διαγρ.	φθ.	Ψαλτηρ.	φθ.	Διαγρ.
0	Nη ⁰	0		10	167		
1	17			11	Βου 183		182
2	Νη 33	35		12	200		
3	50			13	Βδ ρΓ 217	{	Βουδ 217
4	ρΠα 67	67				{	Γαρ 214
5	83			14	133		
6	Πα 100	102		15	Γα 250		249
7	117			16	267		
8	δΠα 133	137		17	Γαδ 283		284
9	ρΒου 150	147		18	300		

φθ.	Ψαλτηρ.	φθ.	Διαγρ.	φθ.	Ψαλτηρ.	φθ.	Διαγρ.
19	ρΔι 317	316		28	467		
20	333			29	Κεδ 483		488
21	Δι 350	351		30	Ζω ρ 500		498
22	367			31	517		
23	Διδ 383	386		32	Ζω 533		533
24	400			33	550		
25	Κεδ 417	417		34	Ζρδ Ν 567	{	Ζωδ 568
26	433					{	Νηρ 565
27	Κε 450	453		35	583		
				36	Νη 600		

Ὁ πίναξ οὗτος δῆλον ποιεῖ ὅτι τὸ Ψαλτήριον λαμβάνει κατὰ μόλις ἡμισυ κόμμα εἰς τὸν φθόγγον Κεδ παρέχον αὐτὸν βαρύτερον. Ὑποδεικνύει ἐνταῦθα ἡ Ἐπιτροπὴ ὅτι διαίρεσις τοῦ διὰ πασῶν εἰς 72 ἴσα ἀκουστικὰ διαστήματα ἤθελεν ἐπιφέρει τελειοτέραν μεταξὺ θεωρίας καὶ πράξεως συμφωνίαν· ἀλλ' ἡ ἐπιτροπὴ ἀπέφυγε τοῦτο διὰ τὸ δύσκολον τῆς κατασκευῆς τοιοῦτου ὀργάνου καὶ διὰ τὸ δύσχρηστον

αὐτοῦ. Αἱ λοιπαὶ προσεγγίσεις τοῦ ὀργάνου εἰσὶν ἥττον ἐπαι-
σθηταί.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ διαστήματα διὰ δυοῖν τῶν ἐτέρων
δύο γενῶν, ἅτινα εὐρέθησαν ὄντα :

$$\begin{aligned} \text{ὑφῆσις τοῦ ἐλάσσονος} & \quad \frac{9}{8} \left(\frac{80}{81} \right)^2 \cdot \frac{24}{25} \\ \text{δίεσις τοῦ ἐλάσσονος} & \quad \frac{9}{8} \left(\frac{80}{81} \right)^2 \cdot \frac{25}{24} \\ \text{ἐλάχιστος τοῦ μείζονος} & \quad \frac{9}{8} \times \frac{27}{25} \end{aligned}$$

μετρούμενα διὰ τοῦ $\frac{1}{600}$ παρέχουσι 45, 116, 168, τὸ δὲ
Ψαλτήριον πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῶν περιλαμβάνει τμήματα :

$$\begin{aligned} 3 &= 50 & \text{ἀντὶ} & 45 \\ 7 &= 117 & \text{»} & 116 \\ 10 &= 167 & \text{»} & 168 \end{aligned}$$

ὣν τὸ πρῶτον μόνον ἐστὶν ὀξύτερον τοῦ δέοντος κατὰ $\frac{1}{2}$
κόμμα περίπου.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ σημεῖα τῆς ποιότητος, ταῦτα ἀπο-
δίδει ὅσον εἶναι δυνατόν ν' ἀποδοθῶσιν ἀπὸ ἀψύχου ὀργά-
νου· δεύτερον ὅτι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κατὰλληλον
μέσον διὰ μουσικὴν διδασκαλίαν σαφῇ καὶ μεθοδικῇ· τρί-
τον δὲ ἀποβαίνει ἀπαραίτητον πρὸς ἐρμηνείαν τῆς μουσικῆς
θεωρίας, αἰρομένης δι' αὐτοῦ ἐκ τοῦ μέσου πάσης συγχύσεως
καὶ ἀοριστίας· καὶ τέταρτον δι' αὐτοῦ παγιούται ἡ μέχρι
τοῦ νῦν διασωθεῖσα παράδοσις¹.

Ἡ Ἐπιτροπὴ προέβη τὸν τεῦθεν εὐχερῶς εἰς τὰς ἐξῆς
ἐργασίας :

α'] παρεδέχθη φθόγγον τινὰ ὠρισμένης ὀξύτητος ὡς τονι-
κὴν βᾶσιν πρὸς τὸν ὁποῖον σχετίζονται πάντες οἱ λοιποί·
ὁ φθόγγος οὗτος ἐστὶν ὁ ν ὅστις μετρεῖται διὰ 512 παλμῶν,

ν

ἀντιστοιχεῖ δὲ περίπου πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν *ut*

β'] εἰσήγαγεν ὡς χρονικὸν μέτρον τὸν μετρονόμον, τοῦ

1. Πρακτ. Μουσικ. Ἐπιτροπῆς ΜΣΤ'.

συστήματος Maelzel, καὶ ὥρισεν ἐπὶ τοῦ ὀργάνου τούτου
πέντε διαφορὰς ἀγωγὰς τοῦ ἱεροῦ μέλους.

γ'] ἀνέγραψεν ὡς στοιχεῖον ἀπαραίτητον τοῦ ἱεροῦ μέ-
λους τὴν ἔλξιν, καὶ εἰσήγαγεν ἐν τῇ ὑπαρχούσῃ γραφῇ ση-
μεῖά τινὰ πρὸς τοῦτο, διατηρήσασα κατὰ τὰ λοιπὰ τὴν
ὑπάρχουσαν γραφὴν ἀμετάβλητον.

δ'] ὥρισεν ἐπακριβῶς τὰ τονιαῖα διαστήματα ἐκάστου
τῶν γενῶν, καὶ διετύπωσε τοὺς ὅρους καὶ κανόνας τοὺς
διέποντας ἕκαστον τῶν ἤχων.

ε'] ὥρισε κατὰ τὸ δυνατόν τὴν σημασίαν καὶ ἀξίαν καὶ
ἐκτέλεσιν τῶν σημείων τῆς ποιότητος, τουτέστιν ἀνέλυσε
αὐτὰ μετὰ τῆς δυνατῆς ἀκριβείας, καὶ

ς'] συνέταξε τὴν παρὰ πόδας Στοιχειώδη μέθοδον πρὸς
διδασκαλίαν τῆς Μουσικῆς τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ψαλτηρίου.

Αὕτη ἐστὶν ἡ καθαρῶς τεχνικὴ ἐργασία τῆς Μουσικῆς
Ἐπιτροπῆς.

Τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργον θεωρούμενον ὡς πρῶτον τεχνι-
κὸν δοκίμιον ἔχει βεβαίως ὑπὸ πάσας αὐτοῦ τὰς ἐπόψεις
πλείστας ὅσας ἀτελείας· ἀλλ' ἡ Ἐπιτροπὴ πέποιθεν ὅτι,
ἐπιτευχθέντος ἀπᾶς τοῦ ὀρίσμου τῶν τονιαίων διαστημά-
των ἐπακριβῶς καὶ παγιωθείσης τῆς παραδόσεως τοῦ ἱε-
ροῦ ἡμῶν μέλους, ἀνοίγεται στάδιον εὐρὺ εἰς καταρτισμὸν
ἔργου τελειότερου, πρὸς ὃ ἡ Ἐπιτροπὴ ὁμολογεῖ τὴν ἀνε-
πάρκειαν ἑαυτῆς, καὶ μελέτην πρὸς σύνταξιν πλήρους καὶ
τελείου Θεωρητικοῦ, δι' οὗ ἐπιτευχθήσεται ἡ καλλιέργεια
καὶ ἀνέγερσις τοῦ σεπτοῦ ἡμῶν τούτου καὶ ἱεροῦ θησαυροῦ
τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν, λέγομεν, Μουσικῆς.

Καθῆκον ἐπιβάλλεται ἐνταῦθα τοῖς ὑποφαινόμενοις ἵνα
μνησθῶσι τοῦ ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ ἔργου ἀποβιώσαντος πολυ-
τίμου συνεργάτου αὐτῶν μουσικολογιστάτου Νικολάου Ἰωαν-
νίδου τὰ μάλιστα συντελέσαντος διὰ τοῦ πολλοῦ ζήλου καὶ
τῶν θετικῶν καὶ πρακτικῶν αὐτοῦ γνώσεων εἰς τὴν εὐδω-
2*

σιν τῶν ἐργασιῶν, ὅποῃαι κεφαλαιωδῶς ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ
ἐκτίθενται.

Ἐν Φαναρίῳ τῇ 15 ἰουνίου 1885.

Ὁ πρόεδρος τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς

Ἀρχιμανδρ. ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΑΦΘΟΝΙΔΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΟΛΑΚΗΣ πρωτοψάλτης

ΕΥΣΤΡ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΩΑΣΑΦ ΜΟΝΑΧΟΣ

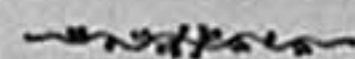
Π. Γ. ΚΗΛΤΖΑΝΙΔΗΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΠΑΘΑΡΗΣ

ὁ Γραμματεὺς Γ. ΠΡΩΓΑΚΗΣ.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΨΑΛΤΗΡΙΟΥ

ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΑΙ ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΑΥΤΟΥ

Ἡ κατασκευὴ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἰωακειμείου Ψαλ-
τηρίου ἐστὶν ὁμοίχ τῇ τῶν ἐμπνευστῶν ὀργάνων (orgue).

Ὁ φθόγγος παράγεται δι' αὐλῶν τῇ βοηθείᾳ δύο φυση-
τήρων τεθειμένων πρὸς τὰ κάτω μέρη τοῦ ὀργάνου καὶ κι-
νουμένων διὰ τῶν ποδῶν. Οἱ αὐλοὶ οὗτοι εἰσὶν 73 τὸν ἀριθ-
μὸν καὶ ἀποτελοῦσι δύο διαπασῶν (μετ' ἐπαναλήψεως ἐπὶ
τὸ ὅξυ τοῦ πρώτου φθόγγου), ὧν ἐκάστη διαίρεται εἰς τριά-
κοντα ἕξ συγκεκριμένα διαστήματα ἀκουστικῶς ἴσα πρὸς
ἄλληλα κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς κανονισθεῖσαν διαί-
ρεσιν τοῦ φθόγγου¹. Σειρὰ ἐβδομήκοντα τριῶν πλήκτρων ἢ

1. Τὴν συγκεκριμένην ταύτην διαίρεσιν ἀκριβέστατα δίδωσιν ἡ
κιθάρᾳ ἐὰν μεταξὺ ἐκάστου τῶν ἀκινήτων δεσμῶν αὐτῆς τεθῶσι δύο
ἕτεροι κινητοὶ δεσμοὶ ἐν τοιαύτῃ ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσει, ὥστε νὰ
διαίρηται τὸ συγκεκριμένον εὐρωπαϊκὸν ἡμιτόνιον εἰς τρία ἀκουστικῶς
ἴσα μέρη. Ἐνκαίρον δὲ τὸ παρατηρῆσαι ἐνταῦθα ὅτι διὰ τῶν προσθέτων
τούτων δεσμῶν ἡ κιθάρᾳ, ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς ἀκριβείας τῶν τονισμῶν
διαστημάτων, δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ ἐπιτυχῶς τὸ Ψαλτήριον, καὶ
νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν μελέτην τῆς νῦν ἐγκαινιζομένης μεθόδου πολὺ
καταλληλότερον τοῦ μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἡμετέροις μουσι-
κοῖς ἀτελοῦς ταμπουρίου, καθ' ὅσον μάλιστα διὰ τὴν χρῆσιν αὐτῆς ταύ-

κλειδῶν ἰσομήκων καὶ ἀπαραλλάκτων καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου κειμένων κατέχει κατὰ τὸ πλάτος τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ ὀργάνου· ἐκάστη δὲ τῶν κλειδῶν ἀνταποκρίνεται πρὸς ἓνα αὐλόν. Ἡ ἐκτέλεσις γίνεται οὐχὶ ἀμέσως ἐπὶ τῶν κλειδῶν τούτων ἀλλ' ἐπὶ τοῦ *Κανόνος*. Ὁ *Κανὼν* εἶναι σανὶς πλάτος ἔχουσα τεσσάρων δακτύλων, μῆκος δὲ ἴσον πρὸς τὴν ὅλην σειρὰν τῶν κλειδῶν, καὶ πᾶχος δύο ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εἰσαγόμενος δὲ διὰ τῆς ἐτέρας τῶν ἐφ' ἑκατέρου τῶν δύο τοίχων τοῦ ὀργάνου ἐπὶ τούτῳ ἠνεωγμένων ὀπῶν ὠθεῖται ἐπὶ ἐσχάρας κατὰ βούλησιν πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ πρὸς τὰ ἀριστερά, ὑψούμενος ἡμισυ ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου ἄνευ τῆς σειρᾶς τῶν κλειδῶν. 73 κομβία ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς 73 κλειδας προσηρμοσμένα δι' ἐλατηρίων τὰ ὅποια μεταδίδουσιν εἰς τὴν κλειδα τὴν ἐπὶ τοῦ κομβίου πίεσιν τοῦ δακτύλου.

Τὰ κομβία ταῦτά εἰσι τοποθετημένα κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον· παραλλήλως πρὸς τὸ μῆκος τοῦ *Κανόνος* καὶ πρὸς τὴν ἔξω ἄκρην αὐτοῦ, κεῖνται κατὰ σειρὰν 15 κομβία, ἐφ' ὧν εἰσι κεχαραγμένοι κατὰ σειρὰν οἱ διατονικοὶ φθόγγοι οἱ περιεχόμενοι ἐντὸς δύο διαπασῶν. Ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις τῶν διατονικῶν φθόγγων δὲν εἶναι πανταχοῦ ἡ αὐτὴ ἀλλὰ τῶν μὲν μειζόνων τόνων Δι—Κε, Νη—Πα, Γα—Δι, εἶναι ἴση πρὸς τὸ ἑξαπλάσιον τοῦ πλάτους μιᾶς κλειδός· τῶν δὲ ἐλασσόνων τόνων Κε—Ζω, Πα—Βου, ἡ ἀπόστασις εἶναι ἴση πρὸς τὸ πενταπλάσιον αὐτῆς· τῶν δὲ ἐλαχίστων Ζω—Νη, Βου—Γα, πρὸς τὸ τετραπλάσιον αὐτῆς.

Τὰ ἐν τῷ μεταξὺ ἐκάστου τῶν διατονικῶν φθόγγων κομβία εἰσὶ τοποθετημένα εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζω-

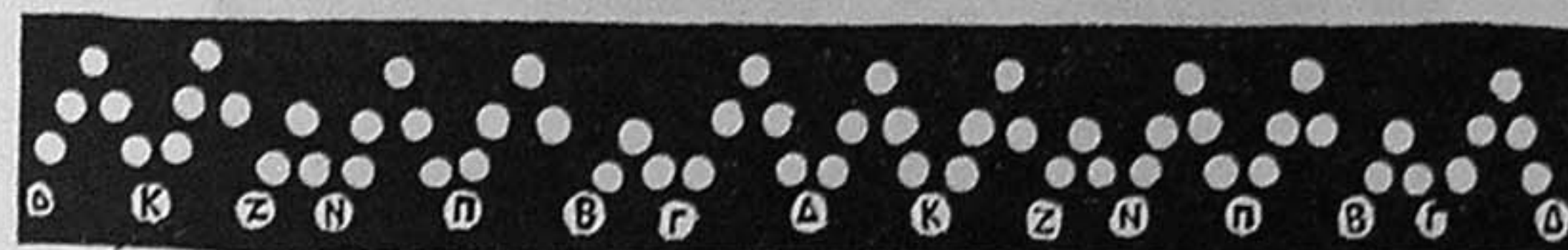
την ὀλίγιττι μόνον ἀπαιτοῦνται στοιχειώδεις γνώσεις τῆς σημειογραφίας τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τοὺς φθόγγους τῆς ἡμετέρας Ἑκκλησιαστικῆς Μουσικῆς.

σιν ἐπὶ τοῦ πλάτους τοῦ κανόνος τρίγωνα τῶν ὁποίων βάσεις εἰσὶν αὐταὶ αἱ ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν διατονικῶν τόνων. Οὕτως ὁ παίζων ἔχει πρὸ αὐτοῦ προχείρους ἅπαντας τοὺς διατονικοὺς φθόγγους ἐν τῇ πρὸς τὰ ἔξω ἄκρῃ τοῦ κανόνος· λίαν δ' εὐχερῶς εὕρισκει τὰς ὑφέσεις καὶ διέσεις τὰς μεταξὺ τῶν διατονικῶν φθόγγων.

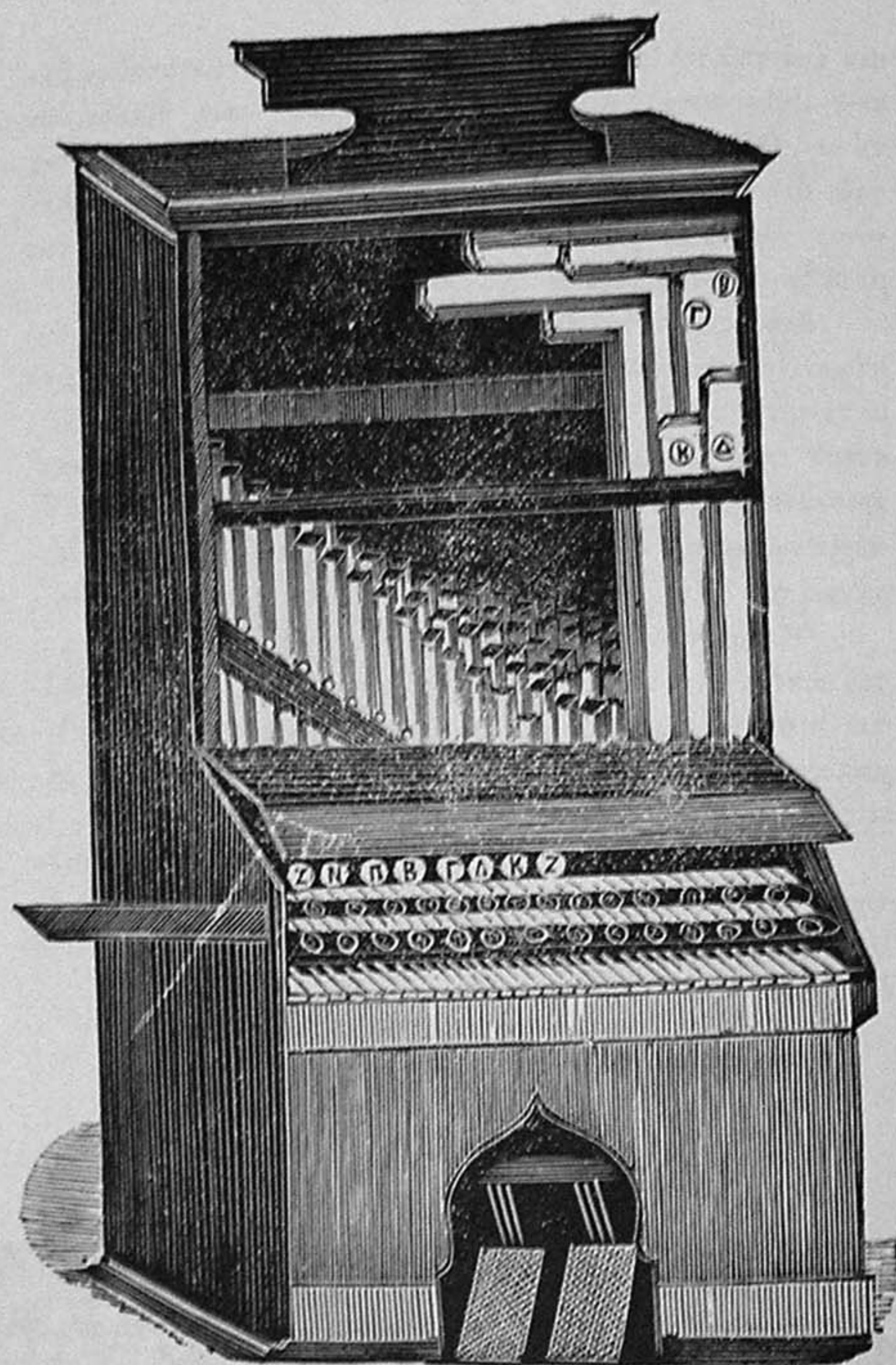
Κυρίως ἡ θέσις τοῦ κανόνος ὀρίζεται ὑπὸ τῶν σημειουμένων ἐφ' ἐκάστου τῶν κομβίων φθόγγων, ἀλλὰ δύναται νὰ μετατεθῇ κατὰ βούλησιν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά πρὸς ἐκτέλεσιν οἰασδὴποτε παραχορδῆς, ἢ τῆς κατ' ἀρέσκειαν μεταβολῆς τῆς τονικῆς βάσεως· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ ἀναλογία τῶν τονικῶν διαστημάτων μένουσιν ἄθικτοι.

Ἐκτὸς τῶν 73 κλειδῶν ὑπάρχουσιν 8 ἕτερα κομβία ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι τοίχου τοῦ ὀργάνου, τὰ ὅποια ἀνταποκρίνονται πρὸς 8 ἑτέρους αὐλοὺς τῶν 8 βαρέων φθόγγων τῆς κλίμακος, ἐν οἷς καὶ ὁ Ζω ἐναρμόνιος· χρησιμεύουσι δὲ ὡς βαρεῖς καὶ διαρκεῖς ἰσοκράται.

Ἡ παρατεθειμένη εἰκὼν δίδωσι γενικὴν ἰδέαν τοῦ Ψαλτηρίου καὶ τοῦ *Κανόνος* ἀνεξαρτήτως τῶν ἀτελειῶν ἃς ἦν λίαν φυσικὸν νὰ ἔχῃ τὸ πρῶτον νῦν κατασκευασθὲν τοῦτο ὄργανον.

Ο ΚΑΝΩΝ ΤΟΥ ΨΑΛΤΗΡΙΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ ἐστὶν ἡ τέχνη τοῦ ψάλλειν τὰ ἐκκλησιαστικά ᾠσματα κατὰ τοὺς διὰ τῆς παραδόσεως περισωθέντας κανόνας.

§ 2. Φθόγγος, χρόνος, καὶ ἔκφρασις, εἰσὶ τὰ τρία στοιχεῖα τῆς Μουσικῆς· ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο πρώτων ἀποτελεῖται τὸ μέλος· ἡ δὲ ἔκφρασις, ἥτις καλεῖται καὶ ποιότης, συνίσταται εἰς τὸν τρόπον τῆς ἀπαγγελίας.

ΜΕΡΟΣ Α

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΠΕΡΙ ΦΘΟΓΓΟΥ, ΚΛΙΜΑΚΟΣ ΚΑΙ ΤΟΝΩΝ.

§ 3. Φθόγγος ἐστὶν ἐκπομπὴ τῆς φωνῆς ἐπὶ μίαν τάσιν.

Ἡ ἀλληλουχία φθόγγων καθ' ὠρισμένα διαστήματα ὀξυνομένων καὶ περιεχομένων ἐντὸς μιᾶς Διαπασῶν καλεῖται Κλίμαξ.

§ 4. Ἡ Κλίμαξ διαιρεῖται εἰς τριάκοντα ἕξ τμήματα ἀκουστικῶς ἴσα πρὸς ἀλλήλα τὰ ὁποῖα θεωρούμενα ὡς ἐλάχισται φωνητικαὶ μονάδες λαμβάνονται ὡς μέτρα τῆς ἐπὶ τὸ ὀξύ ἢ ἐπὶ τὸ βαρὺ μεταβολῆς τοῦ φθόγγου.

§ 5. Τὸ μεταξὺ δύο παρακειμένων φθόγγων διάστημα περιλαμβάνον ὠρισμένον ἀριθμὸν τμημάτων καλεῖται Τόνος.

Οἱ τρεῖς κυρίως Τόνοι εἰσὶν ὁ Μειζων περιέχων ἕξ τμήματα, ὁ Ἐλάσσων περιέχων πέντε, καὶ ὁ Ἐλάχιστος περιέχων τέσσαρα.

§ 6. Ἡ διατονικὴ Κλίμαξ ἀπαρτίζεται ἐξ ἑπτὰ Τόνων καὶ συμπληροῦται δι' ἐπαναλήψεως τῆς τονικῆς βάσεως ἐπὶ τὸ ὀξύ. Οἱ Τόνοι οὗτοι βαίνουνσι κατὰ τὸ ἀπέναντι διάγραμμα καὶ καλοῦνται ὡς ἀκολουθῶς.

Τὸ διάγραμμα τοῦτο ἔχον φωνητικὴν βᾶσιν τὸν φθόγγον Νη καλεῖται κλίμαξ διατονικὴ, καὶ θεωρεῖται ὡς τὸ πρῶτον θεμέλιον τῆς μουσικῆς διδασκαλίας.

§ 7. Ἐπειδὴ ἡ Κλίμαξ δὲν ἐξαρκεῖ εἰς ἐκτέλεσιν ὅλων τῶν μελῶν, ἐπαναλαμβάνονται οἱ αὐτοὶ Τόνοι φυλαττομένων τῶν αὐτῶν ἀναλογιῶν ἐπὶ τὸ ὀξύ μὲν μέχρι τοῦ Δι, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ αὖθις μέχρι τοῦ Δι. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ὅλη ἑκτασις τῶν μελῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς ἐν τοῖς συνηθεστέροις μέλεσι περιλαμβάνεται ἐντὸς δύο ὀκταφωνιῶν.

§ 8. Οἱ Τόνοι τάττονται εἰς τρεῖς θέσεις, εἰς τὴν Ὑπάτην περιλαμβάνουσιν τοὺς τόνους Δι, Κε, εἰς τὴν Μέσην ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ Ζω καὶ φθάνουσιν μέχρι τοῦ ὕψηλοῦ Κε, καὶ εἰς τὴν Νήτην ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ Ζω καὶ φθάνουσιν μέχρι τοῦ Δι.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Νη	4	36	Νη	ἐλάχιστος
Ξη	5	35	Ζω	
Λη	6	34	Κε	ἐλάσσων
Ση	7	33	Δι	
Ρη	8	32	Γα	μειζων
Πη	9	31	Βου	
Θη	10	30	Πα	ἐλάσσων
Ζη	11	29	Νη	
Εη	12	28		μειζων
Δη	13	27		
Κη	14	26		
Βη	15	25		
Αη	16	24		
Ηη	17	23		
Θη	18	22		
Ζη	19	21		
Εη	20	20		
Δη	21	19		
Κη	22	18		
Βη	23	17		
Αη	24	16		
Ηη	25	15		
Θη	26	14		
Ζη	27	13		
Εη	28	12		
Δη	29	11		
Κη	30	10		
Βη	31	9		
Αη	32	8		
Ηη	33	7		
Θη	34	6		
Ζη	35	5		
Εη	36	4		
Δη	37	3		
Κη	38	2		
Βη	39	1		

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΠΕΡΙ ΧΡΟΝΟΥ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗΣ.

§ 9. Χρόνος ἐστὶν ἡ καταμέτρησις τοῦ δαπανωμένου χρονικοῦ διαστήματος ἐν τῇ ἐκπομπῇ τῶν φθόγων· τελεῖται δὲ δι' ἰσοχρόνων κρούσεων τῆς χειρὸς συνήθως, διαιρουμένων εἰς θέσιν καὶ ἄρσιν καὶ λαμβανόμενων ὡς χρονικῶν μονάδων.

§ 10. Ἡ ἀπόλυτος διάρκεια τῆς χρονικῆς μονάδος ἢ προσδιορίζουσα τὴν ταχεῖαν ἢ βραδεῖαν κίνησιν καλεῖται ἀγωγή· ἀγωγὰς δ' εἰσὶ πέντε·

α'] Ἡ βραδεῖα περιέχουσα 56—80 κρούσεις ἐντὸς ἐνὸς πρώτου λεπτοῦ.

β'] Ἡ μέση περιέχουσα 80—100 κρούσεις.

γ'] Ἡ μετρία περιέχουσα 100—168 κρούσεις.

δ'] Ἡ ταχεῖα περιέχουσα 168—208 κρούσεις καὶ

ε'] Τὸ χῦμα περιέχον 208 μέχρι τοῦ διπλασίου τῆς ταχείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΠΕΡΙ ΕΚΦΡΑΣΕΩΣ.

§ 11. Ἡ ἐκφρασις ἢ ἡ ποιότης ἐστὶν ὁ τρόπος τῆς ἀπαγγελίας ὅστις περικοσμεῖ καὶ καλλύνει τὸ μέλος τὸ ὁποῖον ἄνευ αὐτοῦ ἤθελεν εἶναι στυγνὸν καὶ οἶονεῖ ἄψυχον.

Ἐν γένει μὲν ἡ ποιότης ἐξήρτηται ἀπὸ τῆς καλαισθησίας τοῦ ψάλλοντος, οὐχ ἥττον ὁμοῦς ὑπόκειται καὶ εἰς κανόνας τινάς, οἵτινες συνίστανται ὅτε μὲν εἰς τὴν ἰσχυροτέραν ἢ ἡπιωτέραν τάσιν τῆς φωνῆς, ὅτε δὲ εἰς

τὴν ταχεῖαν ἐπαφὴν παρκακισμένων τινῶν φθόγων μὴ σημειουμένων ἐν τῷ κειμένῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΠΕΡΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ.

§ 12. Ἡ σημειογραφία τῆς ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς γίνεται διὰ χαρακτήρων, ὧν οἱ μὲν δηλωτικοὶ τοῦ φθόγου καλοῦνται χαρακτῆρες ἢ σημεῖα ποσότητος, οἱ δὲ δηλωτικοὶ τοῦ χρόνου καλοῦνται χρονικὰ σημεῖα ἢ ἔγχρονοι ὑποστάσεις, καὶ τέλος οἱ δηλωτικοὶ τῆς ἐκφράσεως καλοῦνται σημεῖα ποιότητος ἢ ἄχρονοι ὑποστάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

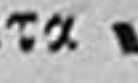

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ ΤΗΣ ΠΟΣΟΤΗΤΟΣ.

§ 13. Τῶν μουσικῶν χαρακτήρων προηγούνται αἱ καλούμεναι μαρτυρίαι τῶν φθόγων. Εἰσὶ δὲ αὗται τῆς μὲν Ὑπάτης δύο αἱ ἐξῆς $\overset{\text{C}}{\Delta}$ $\overset{\text{C}}{\text{H}}$, τῆς Μέτης ἐπτά αἱ ἐξῆς $\overset{\text{C}}{\sim}$ $\overset{\text{C}}{\Delta}$ $\overset{\text{C}}{\text{H}}$ $\overset{\text{C}}{\text{H}}$ $\overset{\text{C}}{\text{H}}$ $\overset{\text{C}}{\text{H}}$ $\overset{\text{C}}{\text{H}}$, καὶ τῆς Νήτης αἱ ἐξῆς $\overset{\text{C}}{\sim}$ $\overset{\text{C}}{\Delta}$ $\overset{\text{C}}{\text{H}}$ $\overset{\text{C}}{\text{H}}$ $\overset{\text{C}}{\text{H}}$ $\overset{\text{C}}{\text{H}}$ $\overset{\text{C}}{\text{H}}$.

Αἱ μαρτυρίαι αὗται οὐδόλως ἀπαγγέλλονται, ἀλλ' ἐν ἀρχῇ μὲν τοῦ μέλους τιθέμεναι ὡς ἀρετηρίαι ἄφωνοι ὀρίζουσι τὸν φθόγον τοῦ ἀμέσως ἐπομένου χαρακτῆρος, ἐν τῷ μέσῳ δὲ καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ μέλους δηλοῦσι τὸν φθόγον τοῦ ἀμέσως προηγουμένου χαρακτῆρος πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ ψάλλοντος.

§ 14. Οἱ κυρίως χαρακτήρες τῆς ποσότητος εἰσὶ δέκα τὸν ἀριθμὸν καὶ διαίρουσιν εἰς πέντε ἀνιόντας, τέσσαρας κατιόντας, καὶ τὸ ἴσον ὅπερ ἐμφαίνει ἰσότητα.

Οἱ ἀνιόντες εἰσὶν οἱ ἐξῆς :

Τὸ ὀλίγον — ἢ πεταστή τὰ κεντήματα
τὸ κέντημα καὶ ἡ ὑψηλὴ

Οἱ δὲ κατιόντες οἱ ἐξῆς :

Ἡ ἀπόστροφος ἢ ὑπορροή τὸ ἐλαφρὸν
καὶ ἡ χαμηλὴ

§ 15. Ἡ ἀξία τῶν χαρακτήρων τούτων δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλὰ σχετικὴ πρὸς τὸν προηγούμενον φθόγγον ἢ πρὸς τὴν προηγουμένην μαρτυρίαν.

§ 16. Τὸ ἴσον οὐδὲ ἀνάβασιν, οὐδὲ κατὰβασιν σημαίνει, ἀλλ' ἰσότητα, ἐξαγγέλλει δ' ἐν ἀρχῇ μὲν τὸν φθόγγον τῆς πρὸ αὐτοῦ μαρτυρίας, ἐν τῷ μέσῳ δὲ τὸν προηγούμενον φθόγγον.

§ 17. Ἐκ τῶν ἀνιόντων χαρακτήρων τὸ ὀλίγον, ἢ πεταστή καὶ τὰ κεντήματα σημαίνουσιν ἀνάβασιν ἐνὸς τόνου, ἐν ἀρχῇ μὲν ἀπὸ τῆς μαρτυρίας, ἐν μέσῳ δὲ τοῦ μέλους ἀπὸ τοῦ προηγούμενου.

Τὸ κέντημα σημαίνει ὑπερβατὴν ἀνάβασιν δύο τόνων.

Ἡ ὑψηλὴ σημαίνει ὑπερβατὴν ἀνάβασιν τεσσάρων τόνων.

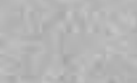

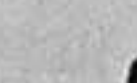

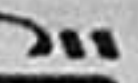

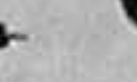
§ 18. Ἐκ τῶν κατιόντων χαρακτήρων, ἡ ἀπόστροφος σημαίνει κατὰβασιν ἐνὸς τόνου· ἡ ὑπορροή σημαίνει συνεχῆ κατὰβασιν δύο τόνων· τὸ ἐλαφρὸν σημαίνει ὑπερβατὴν κατὰβασιν δύο τόνων καὶ ἡ χαμηλὴ ἐπίσης ὑπερβατὴν κατὰβασιν τεσσάρων τόνων.

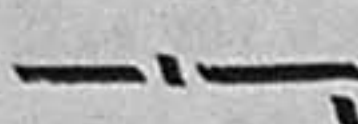

(Ὅρα ἐν τέλει γυμνάσματα πρωτοβάθμια).

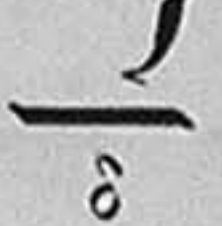
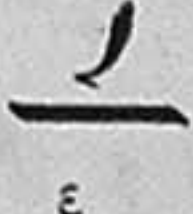
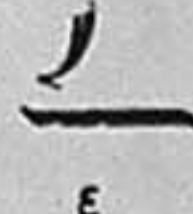
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΕΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ.

§ 19. Οἱ χαρακτήρες συμπλεκόμενοι ἀλλήλοις αὐξάνουσιν ἢ μεταβάλλουσι τὴν ποσότητα αὐτῶν οἷον :

														
0	0	0	α	α	α	2	2	6						
														
6	α	γ	δ	δ	α	ε	ε	α	ς	ς	α			
														
ζ	η	θ	ι	ια	ιβ	ιγ	ιδ							
														
ιε	0	0	6	γ	δ	ε	ς	ζ						
														
η	θ	ι	ια	ιβ	ιγ	ιδ	ιε							
														
0	2	2	6	2	α	α	6	α	2	α	2	2	γ	γ
														
γ	3	3	δ	4	0	4	ε							
														
η	θ	ι	ια	ιβ	ιγ	ιδ	ιε							

Τὸ κέντημα συντιθέμενον μετὰ τοῦ ὀλίγου οὕτω φανερώνει τὸν δεύτερον ὑπερβατῶς ἀνιόντα φθόγγον· εἰ δὲ οὕτω τὸν τρίτον. Τὸ ὀλίγον καὶ ἡ πεταστὴ συντιθέμενὰ μετὰ τῶν ἄλλων χαρακτῆρων πλήν τῶν κεντημάτων, ἀποβάλλουσι τὴν ἀξίαν αὐτῶν, π. γ.

ὅταν ἡ ὑψηλὴ τεθῇ ἐπὶ τοῦ ὀλίγου οὕτω ἡ ποσότης τοῦ ὀλίγου χάνεται, λογίζεται ὁμοίως ἡ ποσότης αὐτῆς. Ἐὰν δὲ τεθῇ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἢ ἐν τῷ μέσῳ, τότε συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ποσότης τοῦ ὀλίγου

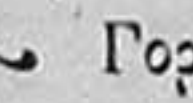
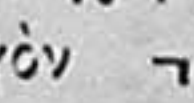

Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ ἐν τῇ πεταστῇ μὲ μόνην τὴν διαφοράν ὅτι διατηρεῖ τὴν ποιότητά της.

(Ὅρα ἐν τέλει γυμνάσματα δευτεροβάθμια).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ.

§ 20. Ἐκαστος τῶν χαρακτῆρων τῆς ποσότητος φέρει ἐν ἑαυτῷ ἀπόλυτον χρονικὴν ἀξίαν μιᾶς κρούσεως, ἡ δὲ ὑπορροή, ἐπέχουσα τόπον δύο φθόγγων, ἔχει χρονικὴν ἀξίαν δύο κρούσεων.

Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν φθόγγος τις ἔχει ἀξίαν περισσοτέραν ἢ ὀλιγωτέραν μιᾶς κρούσεως, τὸ τοιοῦτον σημειοῦται διὰ τῶν ἐπομένων χαρακτῆρων. Ἀπλῆ . Κλάσμα Γοργόν Γ Ἀργόν Σιωπὴ καὶ ὁ Σταυρὸς +

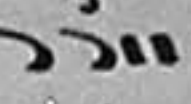
§ 21. Ἡ ἀπλῆ τιθεμένη ὑπὸ φθόγγον τινὰ αὐξάνει τὴν ἀξίαν αὐτοῦ κατὰ ἓνα χρόνον, δύο ἀπλᾷ κατὰ δύο, τρεῖς κατὰ τρεῖς, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ὑπὸ τὴν ὑπορροήν τιθεμένη αὐξάνει τὴν χρονικὴν ἀξίαν τοῦ δευτέρου αὐτῆς φθόγγου, τίθεται δ' ὑπὸ πάντας τοὺς χαρακτῆρας πλήν τῶν κεντημάτων.

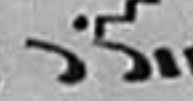
Τὸ κλάσμα ἐπίσης προστίθῃσι χρόνον ἓνα, τίθεται δὲ εἰς πάντας τοὺς χαρακτῆρας πλήν τῆς ὑπορροῆς καὶ τῶν κεντημάτων.

§ 22. Τὸ γοργὸν συνενώνει δύο χαρακτῆρας ἐντὸς ἑνὸς χρόνου, τοῦτέστι διαιρεῖ τὴν χρονικὴν μονάδα εἰς δύο ἴσα μέρη, τίθεται δὲ ἐπὶ τοῦ δευτέρου φθόγγου καὶ ἀφίνον εἰς τὸν προηγούμενον τὴν θέσιν, δίδει εἰς τὸν δεύτερον τὴν ἄρσιν.

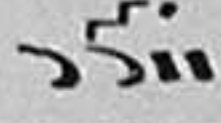
Ἀπλῆ τιθεμένη πρὸ τοῦ γοργοῦ οὕτως γ· ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ δευτέρου φθόγγου τὸ ἥμισυ τῆς χρονικῆς ἀξίας αὐτοῦ καὶ προστίθῃσιν αὐτὸ εἰς τὸν πρῶτον, οὕτως ὥστε εἰς μὲν τὸν πρῶτον δαπανῶνται τὰ $\frac{3}{4}$ τῆς χρονικῆς μονάδος, εἰς δὲ τὸν δεύτερον τὸ $\frac{1}{4}$.

Τιθεμένη μετὰ τὸ γοργὸν οὕτως γ· ἐνεργεῖ ἀντιστρόφως, τοῦτέστι δίδει εἰς μὲν τὸν πρῶτον φθόγγον τὸ $\frac{1}{4}$ τῆς χρονικῆς μονάδος, εἰς δὲ τὸν δεύτερον τὰ $\frac{3}{4}$.

§ 23. Τὸ δίγοργον μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ 3 οὕτως συνενώνει τρεῖς χαρακτῆρας ἐντὸς ἑνὸς χρόνου. τοῦτέστι διαιρεῖ τὴν χρονικὴν μονάδα εἰς τρία ἴσα μέρη, ὥστε συμπίπτει ἡ ἄρσις ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δευτέρου φθόγγου, τίθεται δὲ ἐπίσης ὡς καὶ τὸ γοργὸν ἐπὶ τοῦ δευτέρου φθόγγου.

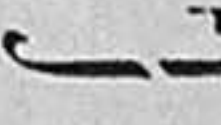
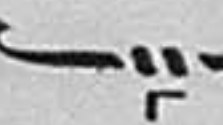
Ἀπλῆ τιθεμένη πρὸ τοῦ διγόργου οὕτως δίδει εἰς μὲν τὸν πρῶτον φθόγγον τὸ ἥμισυ τοῦ χρόνου, εἰς

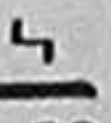
δὲ τοὺς ἄλλους δύο ἀνὰ $\frac{1}{4}$ οὕτως ὥστε ὁ μὲν πρῶτος χαρακτήρ λαμβάνεται εἰς τὴν θέσιν, ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος εἰς τὴν ἄρσιν.

Ἀπλῇ μετὰ τὸ δίγοργον οὕτως ἐνεργεῖ ἀντιστρόφως τουτέστι δίδει εἰς μὲν τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον φθόγγον ἀνὰ $\frac{1}{4}$ τοῦ χρόνου, εἰς δὲ τὸν τρίτον τὸ ἥμισυ τοῦ χρόνου, οὕτως ὥστε ὁ μὲν πρῶτος καὶ δεύτερος λαμβάνονται ἐν τῇ θέσει, ὁ δὲ τρίτος ἐν τῇ ἄρσει.

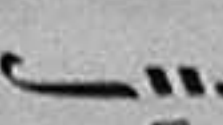
Ἀπλῇ τιθεμένη ἄνωθεν τοῦ διγόργου οὕτως δίδει εἰς μὲν τὸν πρῶτον χαρακτήρα τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ χρόνου, εἰς δὲ τὸν δεύτερον τὰ $\frac{2}{4}$, καὶ εἰς τὸν τρίτον τὸ $\frac{1}{4}$, οὕτως ὥστε ἡ ἄρσις συμπίπτει εἰς τὸ μέσον τοῦ δευτέρου χαρακτήρος.

§ 24. Τὸ τρίγοργον συνενώνει τέσσαρας χαρακτήρας ἐντὸς ἑνὸς χρόνου, τουτέστι διαιρεῖ τὴν χρονικὴν μονάδα εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη, ὥστε οἱ δύο πρῶτοι χαρακτήρες λαμβάνονται ἐν τῇ θέσει, καὶ οἱ δύο ἐπόμενοι ἐν τῇ ἄρσει.

§ 25. Τὸ ἄργον γραφόμενον οὕτως συνενώνει μὲν εἰς ἕνα χρόνον μετὰ τοῦ προηγουμένου τὸν φθόγγον ἐπὶ τοῦ ὁποίου τίθεται, αὐξάνει δὲ τὴν ἀξίαν τοῦ ἐπομένου φθόγγου κατὰ ἕνα χρόνον, καὶ ἀναλύεται οὕτως .

Ὡσαύτως καὶ τὸ δίαργον γραφόμενον οὕτως συνενώνει μὲν εἰς ἕνα χρόνον μετὰ τοῦ προηγουμένου τὸν φθόγγον ἐπὶ τοῦ ὁποίου τίθεται, αὐξάνει δὲ τὴν ἀξίαν τοῦ ἐπομένου κατὰ δύο χρόνους, καὶ ἀναλύεται οὕτως .

 ἐπίσης δὲ καὶ τρίαργον κατὰ τρεῖς ὥς

 καὶ ἀναλύεται οὕτως .

§ 26. Ἡ βαρεῖα μετὰ τῆς ἀπλῆς ἐμφαίνει σιωπὴν ἑνὸς χρόνου, μετὰ τῆς διπλῆς δύο καὶ οὕτως καθεξῆς. Ὅταν ἔχη ἄνωθεν γοργὸν οὕτως ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου τὴν ἄρσιν καὶ δαπανᾷ αὐτὴν ἐν σιωπῇ.

§ 27. Ὁ σταυρὸς ἐμφαίνει παῦσιν μιᾶς ἄρσεως, ἥτοι ἡμίσεως χρόνου, ὃν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου φθόγγου.

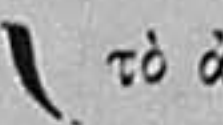
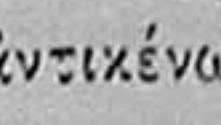
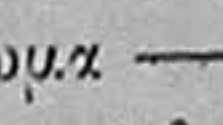

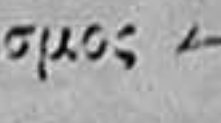
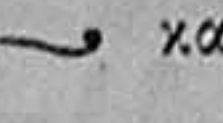
(Ὅρα ἐν τέλει γυμνάσματα τριτοβάθμια).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ.

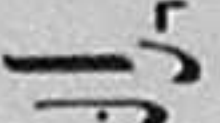
§ 28. Ἡ ἐρμηνεία τῶν σημείων τῆς ποιότητος διὰ μόνης τῆς φωνητικῆς διδασκαλίας ἀκριβέστερον ἐπιτυγχάνεται. Τῶν χαρακτήρων τούτων οἱ μὲν σημαίνουσιν ἐπίτασιν ἢ ἡπιότητα τῆς φωνῆς, οἱ δὲ σημαίνουσιν ἐνέργειάν τινα τοῦ λάρυγγος, καθ' ἣν ὁ ψάλλων ἐφάπτεται ἐπιπολαίως καὶ μετὰ ταχύτητος τοῦ ὀξυτέρου παρχκειμένου φθόγγου.

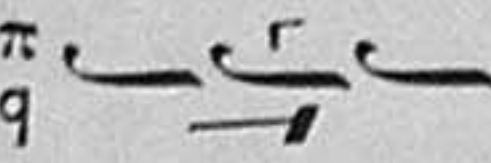
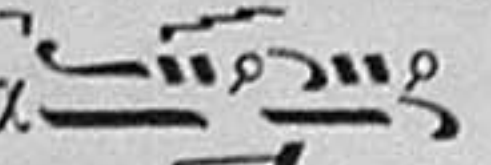
Εἰσὶ δὲ ἑξ οἱ ἑξῆς·

Ἡ βαρεῖα τὸ ἀντικένωμα τὸ ὀμαλὸν τὸ ψηφιστὸν τὸ ἕτερον ἢ σύνδεσμος καὶ τὸ ἐνδόφωνον .

§ 29. Τούτων ἡ μὲν βαρεῖα σημαίνει ὅτι ὁ φθόγγος, ὅστις ἔπεται, προφέρεται μετὰ τινος βάρους ἥτοι δυνάμεως

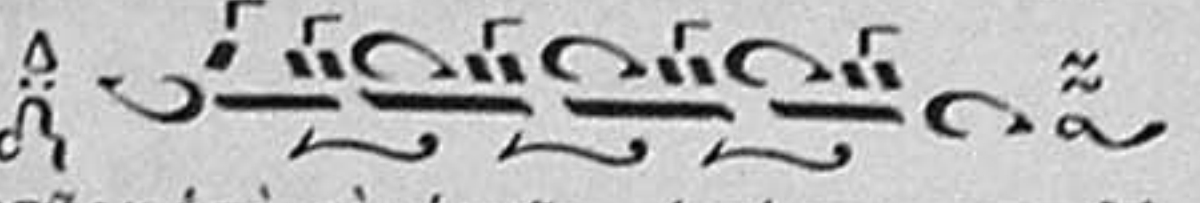
εἰς τρόπον ὥστε νὰ διακρίνηται ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἀπὸ τοῦ προηγουμένου καὶ ἀπὸ τοῦ ἐπομένου φθόγγου.

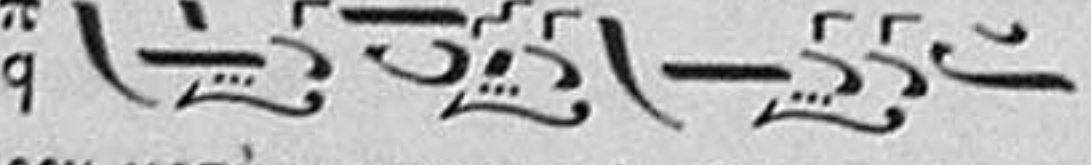
§ 30. Τὸ ἀντικένωμα τιθέμενον ὑπὸ τὸ ὀλίγον ἀπαιτεῖ ζωηροτέραν ἀπαγγελίαν· ὅταν ὅμως τεθῇ ἀπλῆ ὑπὸ τὸ ἀντικένωμα καὶ ἔπεται κατιῶν χαρακτήρ οὕτως τότε ὁ φθόγγος οὗτος προφέρεται ἀχωρίστως ἀπὸ τοῦ προηγουμένου.

§ 31. Τὸ ὁμαλὸν ἀπαιτεῖ ὁμαλὸν τινὰ κυματισμὸν τῆς φωνῆς πρὸς τὸν ἐπὶ τὸ ὀξύ οὕτως ὥστε ἡ φωνὴ νὰ ἄπτηται λίαν ταχέως τοῦ ἀμέσως ὀξέος φθόγγου οὕτως ἐξηγεῖται δὲ κατὰ προσέγγισιν οὕτω

§ 32. Ἡ ἐνέργεια τοῦ ψηφιστοῦ ἐκτείνεται ἐπὶ τριῶν ἢ τεσσάρων χαρακτήρων· σημαίνει δὲ ἐνίσχυσιν τῆς φωνῆς ἐπὶ τοῦ χαρακτήρος ἐφ' οὗ τίθεται, καὶ βαθμιαίαν κατάπτωσιν ἐπὶ τῶν ἐπομένων χαρακτήρων.

§ 33. Τὸ ἕτερον συνδέει χαρακτήρας ἀνιόντας μετὰ κατιόντων καὶ ἀμφοτέρους μετ' ἴσων, καὶ ὀλοκλήρους γραμμὰς ἄνευ διακοπῆς πνεύματος π. χ.

 ὑπὸ δὲ τὸν χαρακτήρα ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπάρχουσι πολλαὶ ἀπλαῖ τὸ ἕτερον ὑπογράφεται ὑπὸ τὰς ἀπλᾶς ἵνα κρατῇ ἀχωρίστως ἐν αὐτῷ τοὺς δαπανωμένους χρόνους τοῦ φθόγγου π. χ.

 προφέρεται δὲ τὸ ἕτερον μετὰ κυματισμοῦ τῆς φωνῆς μαλακοῦ καὶ ἀσθενεστεροῦ τοῦ ὁμαλοῦ.

§ 34. Τὸ ἐνδόφωνον ὅπερ ἐστὶ σπανιώτατον σημαίνει ἔρρινον ἀπαγγελίαν τοῦ χαρακτήρος, ὅφ' ὃν τίθεται.

(Ὅρα ἐν τέλει γυμνάσματα τεταρτοβάθμια).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΠΕΡΙ ΥΦΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΣΕΩΝ

§ 35. Ὑφesis καλεῖται ἡ κατὰ διάστημα μικρότερον τοῦ τονιαίου μεταβολὴ ἐπὶ τὸ βαρύ. Δίesis δὲ τ' ἀνάπαλιν ἡ κατὰ διάστημα μικρότερον τοῦ τονιαίου μεταβολὴ ἐπὶ τὸ ὀξύ.

§ 36. Τὰ μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει σημεῖα τῶν ὑφέσεων καὶ διέσεων εἰσι τὰ ἑξῆς:

Ὑφesis ἡμιτονίου. . . . ρ	Δίesis ἡμιτονίου. . . . σ
» τριτημορίου. . . . ρ	» τριτημορίου. . . . σ
» τεταρτημορίου. . . . ρ	» τεταρτημορίου. . . . σ

§ 37. Ἡ εἰς ἑκτημόρια διαίρεσις τοῦ μείζονος τόνου κατέστησε μὲν ἄχρηστα τὰ σημεῖα ταῦτα, κατέδειξε δὲ τὴν ἀνάγκην εἰσαγωγῆς νέων, συμφώνων πρὸς τὴν εἰς ἑκτημόρια διαίρεσιν τοῦ τόνου, καταλλήλων δὲ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Ψαλτηρίου· τὰ σημεῖα ταῦτα εἰσι τὰ ἑξῆς:

Ὑφesis ἑνὸς ἑκτημορίου. ρ	Δίesis ἑνὸς ἑκτημορίου. σ
» δύο ἑκτημορίων. ρ	» δύο ἑκτημορίων. σ
» τριῶν ἑκτημορίων. ρ	» τριῶν ἑκτημορίων. σ
» τεσσάρων ἑκτημορίων. ρ	» τεσσάρων ἑκτημορίων. σ
» πέντε ἑκτημορίων. ρ	» πέντε ἑκτημορίων. σ

Αἱ ὑφesis καὶ διέσεις παροδικαὶ οὗσαι ἐν τῷ μέλει,

ἐνεργοῦσι μόνον ἐπὶ τοῦ φθόγγου ἐφ' οὗ τίθενται, λήγει δὲ ἡ ἐνέργεια αὐτῶν παρελθόντος τοῦ φθόγγου ἐκείνου.

§ 37. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω παροδικῶν ὑφέσεων καὶ διέσεων, ὑπάρχουσι καὶ δύο ἕτερα σημεῖα, ὧν ἡ ἐνέργεια διατηρεῖται μέχρι λύσεως· τούτων τὸ μὲν τίθεται ἐπὶ τοῦ Κε ρ καὶ ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ Ζω ὡς ὕφρσις, τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ Γα δ καὶ ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ Βου ὡς διέσις.

(Ὅρα ἐν τέλει γυμνάσματα πεμπτοβάθμια).

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

ΠΕΡΙ ΕΙΔΩΝ, ΓΕΝΩΝ, ΗΧΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΩΝ ΑΥΤΟΙΣ

§ 38. Ἀπαντα τὰ μέλη τῆς ἱερᾶς ἡμῶν ὕμνογραφίας ἀνάγονται εἰς δύο εἶδη τὸ **Στιχηραρικὸν** καὶ τὸ **Εἰρμολογικόν**.

§ 39. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν μὲν τῶν τονικῶν διαστημάτων ὑπάγεται τὸ μέλος εἰς τρία γένη τὸ **διατονικόν**, τὸ **χρωματικόν** καὶ τὸ **ἐναρμόνιον**.

§ 40. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ τῆς τονικῆς βάσεως, τῶν δεσποζόντων φθόγγων, καὶ τῶν καταλήξεων, ὑπάγεται εἰς ὀκτὼ κυρίους ἤχους, οὗτοι δὲ εἰσιν ὁ Πρῶτος, ὁ Δεύτερος, ὁ Τρίτος, ὁ Τέταρτος, ὁ Πλάγιος τοῦ Πρώτου, ὁ Πλ. τοῦ Δευτέρου, ὁ Πλ. τοῦ Τρίτου ἢ Βαρὺς, καὶ ὁ Πλ. τοῦ Τετάρτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΙΔΩΝ ΤΟΥ ΜΕΛΟΥΣ

§ 41. Ἀπασα ἡ ἱερὰ ἡμῶν ὕμνογραφία διαιρεῖται εἰς πεζὴν ἢ ἄρρυθμον, καὶ εἰς ἔρρυθμον¹. Καὶ ἡ μὲν πεζὴ ὕμνογραφία περιλαμβάνουσα τὸν Ψαλτῆρα, τὰ Στιχηρὰ καὶ Ἀπόστιχα τῆς Ὀκτωήχου, τὰ Ἰδιόμελα καὶ τὰ Λυτόμελα, καὶ τὰ Δοξαστικά, Δοξολογίας, Χερουβικά, Κοινωνικά καὶ τὰ τοιαῦτα ἀργὰ μέλη, ἀνάγεται εἰς τὸ Στιχηραρικὸν εἶδος, τὸ ὁποῖον ὑποδιαιρεῖται εἰς Στιχηραρικὸν σύντομον, εἰς Στιχηραρικὸν ἀργόν, καὶ εἰς Παπαδικόν. Ἡ δὲ ἔρρυθμος περιλαμβάνουσα τοὺς Εἰρμούς, τὰς Καταβάσις, τοὺς Κανόνας, τοὺς Μακαρισμούς, τὰ Προσόμοια, τὰ Κοντάκια, Ἐξαποστειλάρια καὶ πάντα τὰ σύντομα μέλη, ἀνάγεται εἰς τὸ Εἰρμολογικόν, ὑποδιαιρούμενον ἐπίσης εἰς σύντομον καὶ ἀργόν καὶ καλοφωνικόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

ΠΕΡΙ ΓΕΝΟΥΣ

§ 42. Γένος ἐν τῇ μουσικῇ καλεῖται ποιά τις διάταξις τετραχόρδου.

1. Ὁ ρυθμὸς ἐν τοῖς εἰρμολογικοῖς μέλεσιν ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τινων α'] ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μουσικῶν περιόδων τῶν περιεχομένων ἐν ἐκάστῳ τῶν Τροπαρίων τῶν ὑπαγομένων ὑπὸ ἑνα καὶ τὸν αὐτὸν εἰρμόν, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Προσόμοιον, Μακαρισμὸν κτλ. β'] ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν τῶν περιεχομένων ἐν ἐκάστῃ μουσικῇ περιόδῳ καὶ γ'] ἐκ τῆς θέσεως τῶν συλλαβικῶν τόνων ἐν ἐκάστῃ μουσικῇ περιόδῳ.

§ 43. Ἀκριβὲς τετράχορδον σύγκειται ἐκ τεσσάρων κατὰ σειράν φθόγγων, ἥτοι ἐκ τριῶν τονιαίων διαστημάτων περιεχόντων ἐν συνόλῳ δεκαπέντε **τμημάτα**.

§ 44. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δύο ἄκρα τοῦ τετραχόρδου μένουσιν ἀμετακίνητα, ἔπεται ὅτι τὸ γένος ὁρίζεται ἐκ τῆς φύσεως τῶν δύο μέσων φθόγγων τοῦ τετραχόρδου.

§ 45. Τὸ γένος εἶναι διατονικὸν ὅταν τὸ τετράχορδον σύγκηται ἐκ τόνων μείζονος, ἐλάσσονος καὶ ἐλαχίστου. Τὸ τετράχορδον τοῦτο μεταβάλλεται κατὰ τὰς θέσεις, ἃς κατέχουσιν ἐν αὐτῷ οἱ τρεῖς οὗτοι τόνοι. Οὕτω, τὸ τετράχορδον $\overset{\Delta}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\gamma}{\text{α}}$ σύγκειται ἐκ μείζονος, ἐλάσσονος καὶ ἐλαχίστου.

Τὸ τετράχορδον $\overset{\chi}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\pi}{\text{α}}$ ἐξ ἐλάσσονος, ἐλαχίστου καὶ μείζονος.

Τὸ τετράχορδον $\overset{\tilde{\alpha}}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\delta}{\text{α}}$ ἐξ ἐλαχίστου, μείζονος καὶ ἐλάσσονος.

§ 46. Τὸ τετράχορδον εἶναι χρωματικὸν ὅταν ἑκάτερος τῶν μέσων φθόγγων προσεγγίξῃ πρὸς τὸν παρακείμενον αὐτῷ ἄκρον· οὕτω τὸ τετράχορδον $\overset{\pi}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\rho}{\text{α}}$

$\overset{\text{α}}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\delta}{\text{α}}$ σύγκειται ἐξ ἑνὸς ἐλάσσονος μεθ' ὑφέσεως, τουτέστιν ἐκ τριῶν τμημάτων, ἐξ ἑνὸς μείζονος μετ' ἐλαχίστου, τουτέστιν ἐκ δέκα τμημάτων, καὶ ἐκ μιᾶς διέσεως, τουτέστιν ἐκ δύο τμημάτων.

§ 47. Τὸ ἐναρμόνιον τετράχορδον σύγκειται ἐκ δύο μείζονων τόνων καὶ ἑνὸς ἡμιτονίου· τοιαῦτά εἰσι τὰ τετράχορδα :

$\overset{\Gamma}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\rho}{\text{α}}$ καὶ $\overset{\gamma}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\rho}{\text{α}}$

§ 48. Ἐκάστη τῶν κλιμάκων τῶν τριῶν γενῶν ἀποτελεῖται ἐκ δύο τετραχόρδων ὁμοίων διεzeugμένων δι' ἑνὸς μείζονος τόνου· οὕτω λ. γ. ἡ διατονικὴ κλίμαξ :

$\overset{\gamma}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\gamma}{\text{α}}$

ἀποτελεῖται ἐκ τῶν τετραχόρδων :

$\overset{\gamma}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\Gamma}{\text{α}}$ καὶ $\overset{\Delta}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\gamma}{\text{α}}$

χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ μείζονος τόνου Γα—Δι.

Ὡσαύτως ἡ χρωματικὴ κλίμαξ :

$\overset{\gamma}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\rho}{\text{α}}$

ἀποτελεῖται ἐκ τῶν τετραχόρδων :

$\overset{\gamma}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\rho}{\text{α}}$ καὶ $\overset{\Delta}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\rho}{\text{α}}$

χωριζομένων διὰ τοῦ μείζονος τόνου Γα—Δι.

Ἐπίσης ἡ ἐναρμόνιος κλίμαξ :

$\overset{\tilde{\alpha}}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\rho}{\text{α}}$

ἀποτελεῖται ἐκ τῶν τετραχόρδων :

$\overset{\tilde{\alpha}}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\rho}{\text{α}}$ καὶ $\overset{\Gamma}{\text{α}} \text{---} \text{---} \text{---} \overset{\rho}{\text{α}}$

χωριζομένων διὰ τοῦ μείζονος τόνου Βου—Γα.

§ 49. Ἡ ἀλληλουχία φθόγγων περιλαμβάνουσα δύο ὅμοια τετράχορδα διεzeugμένα κατὰ τόνον μείζονα καλεῖται σύστημα **Διαπασῶν**¹.

1. Σύστημα καλεῖται παρὰ τοῖς μουσικοῖς σειρά δεδομένων τόνων τῆς κλίμακος ἐπαναλαμβανομένων ἐπὶ τε τὸ ὀξὺ καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ, καὶ διατηροῦσιν αὐτὰς τονιαίας διαστάσεις. Οὕτω λ. γ. τὸ πεντάχορδον σύστημα τὸ καὶ τροχὸς καλούμενον σύγκειται ἐκ πέντε φθόγγων Πα Βου Γα Δι Κε. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὸ μέλος ὑπερβαίνει τὴν ἐκ-

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, ἂν τὸ μέλος ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς κλίμακος εἴτε ἐπὶ τὸ ὀξὺ, εἴτε ἐπὶ τὸ βαρὺ, οἱ προστιθέμενοι φθόγγοι ἀντιφωνοῦσιν ἀκριβῶς πρὸς τοὺς ἐν τῇ κλίμακι ἐπὶ τὸ βαρὺ ἢ ἐπὶ τὸ ὀξὺ ἀντιστοιχοῦντας αὐτῆς φθόγγους, τουτέστιν ἐν τῇ ἀναβάσει καὶ ἐν τῇ καταβάσει ἐπαναλαμβάνονται τὰ ἐν τῇ κλίμακι τονιαῖα διαστήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

ΠΕΡΙ ΕΛΞΕΩΣ

§ 50. Ἐν παντὶ μέλει οἱ φθόγγοι διαιροῦνται εἰς δεσπόζοντας καὶ ὑπερβασίμους, καὶ οἱ μὲν δεσπόζοντές εἰσι σταθεροὶ καὶ ἀμετακίνητοι, οἱ δὲ ὑπερβάσιμοι ὑφίστανται μεταβολὴν καλουμένην ἔλξιν.

§ 51. Ἡ ἔλξις ἐν τῇ ἱερᾷ ἡμῶν Μουσικῇ ἐστὶ νόμος ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ἐπιβαλλόμενος. Καίτοι δὲ μηδαμῶς ἀναγραφόμενος τέως ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, δύναται ὁμως νὰ ὑποβληθῇ εἰς κανόνες, οὓς ἡ παράδοσις διέσωσε. Συνίσταται δὲ ἡ ἔλξις εἰς τὴν κατὰ

τασιν τοῦ πενταχόρδου τούτου ἐπὶ τὸ ὀξὺ μὲν, ὁ φθόγγος Κε λαμβανόμενος ὡς Πα γίνεται ὁ βαρύτερος φθόγγος νέου πενταχόρδου ὁμοίου· ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ, ὁ φθόγγος Πα λαμβανόμενος ὡς Κε γίνεται ὁ ὀξύτερος φθόγγος νέου ἐπίσης πενταχόρδου. Εἰς τὰ μέρη εἰς ἃ ἐφαρμόζεται ἡ θεωρία τοῦ τροχοῦ, τὸ τοιοῦτον κατορθοῦται ἐπὶ τοῦ Ψαλτηρίου διὰ τῆς μετακινήσεως τοῦ κανόνος ἐν ἀναβάσει μὲν, μετατιθεμένου τοῦ φθόγγου Πα τοῦ Κανόνος ἐπὶ τῆς κλειδῆς Κε τοῦ Ψαλτηρίου, ἐν καταβάσει δὲ, μετατιθεμένου τοῦ φθόγγου Κε τοῦ Κανόνος ἐπὶ τῆς κλειδῆς Πα τοῦ Ψαλτηρίου.

ἐν ἡ πλείονα τμήματα ἐπὶ τὸ ὀξὺ μεταβολὴν φθόγγων τινῶν ἐλκομένων ὑπὸ τῶν παρὰκειμένων αὐτοῖς ὀξυτέρων.

§ 52. Ἡ ἔλξις σπανιότερον ἐκτελουμένη ἐν τῷ Στιχηρικῷ μέλει, ἐστὶ προσὸν ἰδιαίτερον καὶ στοιχεῖον ἀπαραίτητον τοῦ Εἰρημολογικοῦ μέλους.

Οἱ δὲ ὄροι καὶ κανόνες, ὑφ' οὓς ἐκτελεῖται, ἐκτελεῖσονται ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν ἡχῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

ΠΕΡΙ ΗΧΩΝ

§ 53. Ἦχος ἐστὶ πορεία μέλους ὠρισμένα ἔχοντος, βάσιν, διαστήματα, δεσπόζοντας φθόγγους καὶ καταλήξεις. Σύντομος γραμμή, ἥτοι μουσικὴ περίοδος, χαρακτηρίζουσα τὸν ἦχον καλεῖται ἀπήχημα.

§ 54. Σημεῖα δηλωτικὰ τῶν ἡχῶν εἰσὶν αἱ μαρτυρίαι τιθέμεναι ἐν ἀρχῇ τοῦ μέλους, καὶ αἱ φθοραὶ τιθέμεναι ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ, ὅσας μεταβάλλει ἡχος¹.

Ἦχος Α'

§ 55. Ὁ Α' ἡχος ἀνήκων εἰς τὸ διατονικὸν γένος ἔχει βάσιν τὸν Πα. Κατ' ἀλλαγὴν τοῦ συστήματος δηλ. κατὰ τὸν Τροχὸν εἰς πολλὰ μέλη ὁ ἡχος οὗτος ἔχει βάσιν τὸν Κε, λαμβανόμενον ὡς Πα.

§ 56. Ἡ κλίμαξ τοῦ ἡχοῦ τούτου περιέχει τὰ ἐξῆς τονιαῖα διαστήματα Πα—Βου=5, Βου—Γα=4, Γα—

1. Ὅρα περὶ φθορῶν ἐκτενέστερον § 118.

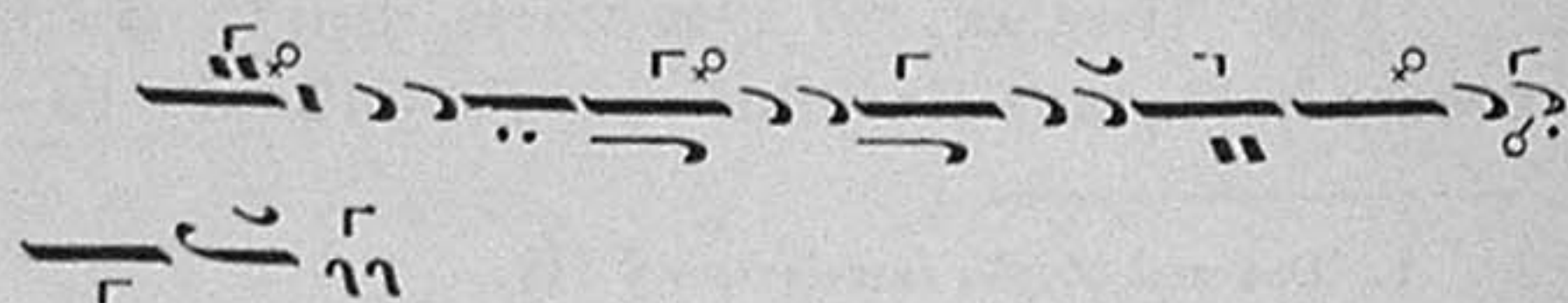
$\Delta\iota=6$, $\Delta\iota-\text{Κε}=6$, $\text{Κε}-\text{Ζω}=5$, $\text{Ζω}-\text{Νη}=4$, $\text{Νη}-\text{Πα}=6$.

§ 57. Ἀρκτική μαρτυρία τοῦ ἤχου τούτου, ἐάν μὲν ἀρχηται ἀπὸ τοῦ Πα ἐστὶν αὕτη $\frac{4}{q}$ Πα, ἐάν δὲ ἀπὸ τοῦ Κε αὕτη $\frac{4}{q}$ Κε.

§ 58. Δεσπόζοντες φθόγγοι ἐν μὲν τῷ Στιχηραρικῷ εἰσὶν ὁ Πα καὶ ὁ Γα, ἡ δὲ Κε καὶ ὁ Νη· ἐν δὲ τῷ Εἰρμο-λογικῷ ὁ Πα καὶ ὁ Δι· καὶ ἐν τῷ Παπαδικῷ Πα Γα Δι καὶ Κε.

§ 59. Εἰς τὸ Εἰρμολογικὸν μέλος ὁ φθόγγος Βου ἐν ἀναβάσει ἐλκόμενος ὑπὸ τοῦ Γα λαμβάνει διέσιν ἐνὸς τμήματος· ὁ δὲ Γα ἐλκόμενος ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Δι λαμβάνει διέσιν τεσσάρων τμημάτων, ἐν καταβάσει δὲ οἱ φθόγγοι οὗτοι ἐπανέρχονται εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῶν θέσιν. Ὁ φθόγγος Ζω ἐὰν τὸ μέλος δὲν ὑπερβαίνει τὸν φθόγγον τοῦτον, λαμβάνει ὕφειν τριῶν τμημάτων· ἐὰν δὲ τὸ μέλος φθάσῃ μέχρι τοῦ Νη, ἐν μὲν τῇ ἀναβάσει λαμβάνεται φυσικῶς, ἐν δὲ τῇ καταβάσει λαμβάνει ὕφειν τριῶν τμημάτων (κείσθω ὡς παράδειγμα τῶν ἑλξεων τούτων: Σοῦ ἢ τροπαιοῦχος δεξιὰ κτλ.)

§ 60. Εἰς τὸ Στιχηραρικὸν (ιδίως Παπαδικόν) ὅταν τὸ μέλος ἐπιμένῃ ἐπὶ τοῦ Γα καὶ δὲν ὑπερβαίνει τὸν Δι, τότε ὁ Δι λαμβάνει ὕφειν δύο τμημάτων, καὶ τότε ὁ ἤχος οὗτος καλεῖται πρῶτος δίφωνος οἷόν ἐστι τὸ ἐξῆς μέλος:

§ 61. Ἡ ἑκτασις τοῦ ἤχου τούτου ἐν τῷ συντόμῳ στιχηραρικῷ μέλει δὲν ὑπερβαίνει τὸν Κε ἐν ἀναβάσει, οὔτε τὸν Ζω ἐν καταβάσει. Ὅταν ὁμως ὑπερβῇ τὰ ὅρια τὰῦτα εἴτε ἐπὶ τὸ βαρὺ, εἴτε ἐπὶ τὸ ὀξύ, τότε σημειοῦται διὰ τῶν καταλλήλων φθορῶν. Τοῦ δὲ ἀργοῦ Στιχηρατικοῦ μέλους ἡ ἑκτασις εἶναι δύο ὁμοίων πενταχόρδων λαμβανομένης βάσεως τοῦ Κε ὡς Πα. Ἐν δὲ τῷ ἀργῷ Εἰρμολογικῷ μέλει, ἐπὶ τὸ ὀξύ μὲν φθάνει μέχρι τῆς ὀκταφωνίας τῆς βάσεως αὐτοῦ, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ μέχρι τῆς τετάρτης.

§ 62. Καταλήξεις εἰς μὲν τὸ Στιχηραρικὸν μέλος γίνονται ἀτελεῖς μὲν εἰς τὸν Πα Γα καὶ Δι, ἐν τῷ Παπαδικῷ καὶ εἰς τὸν Κε, ἐντελεῖς δὲ καὶ τελικαὶ εἰς τὴν βάσιν.

Εἰς δὲ τὸ Εἰρμολογικὸν ἀτελεῖς μὲν εἰς τὸν Δι, ἐντελεῖς δὲ καὶ τελικαὶ εἰς τὸν Πα. Εἰς δὲ τὸ Παπαδικὸν ἐντελεῖς μὲν εἰς τὸν Πα Δι καὶ Κε, τελικαὶ δὲ εἰς τὴν βάσιν του.

(ἴδε ἐν τέλει τὰ ἀπηχρήματα αὐτοῦ).

§ 63. Φθοραὶ τοῦ ἤχου τούτου εἰσὶν αἱ ἐφεξῆς δύο ρ δ. Ὁ φθόγγος ἐφ' οὗ ἤθελε τεθῇ τὸ πρῶτον τῶν σημείων τούτων γίνεται Πα, καὶ λαμβάνεται ὡς βᾶσις διατονικοῦ πενταχόρδου, ὁ δὲ φθόγγος ἐφ' οὗ τίθεται τὸ δεύτερον γίνεται Κε καὶ λαμβάνεται ὡς ἄκρον πενταχόρδου.

Ἦχος Β'.

§ 64. Ὁ Β' ἤχος ἀνήκων εἰς τὸ χρωματικὸν γένος βάσιν ἔχει τὸν Δι διὰ τε τὸ Στιχηραρικὸν καὶ Παπαδικόν.

ἐνίοτε δὲ λαμβάνει τὸν Βου καὶ σπανιώτατα τὸν Νη, κατὰ μετὰθεσιν τῆς τονικῆς βάσεως.

§ 65. Ἡ κλίμαξ τοῦ ἤχου τούτου περιέχει τὰ ἐξῆς τονιαῖα διαστήματα, Νη—Πα=4, Πα—Βου=7, Βου—Γα=4, Γα—Δι=6, Δι—Κε=4, Κε—Ζω=7, Ζω—Νη=4.

§ 66. Ἀρκτική μαρτυρία αὐτοῦ ἐστὶν ἡ ἐξῆς $\overline{\text{—}} \text{—} \text{—} \text{—}$

§ 67. Δεσπόζοντας φθόγγους ἔχει τοὺς ἐξῆς Βου, Δι, καὶ σπανίως τὸν κάτω Νη, ὡς καὶ τὸν ὑψηλὸν Ζω. Εἰς δὲ τὸ Εἰρμολογικὸν ἔχει τοὺς Πα καὶ Δι¹.

§ 68. Ὁ Γα ἐν ἀναβάσει ὑπόκειται εἰς ἑλξιν ἐπὶ τὸ ὄξύ δύο τμημάτων, πλησιάζων πρὸς τὸν Δι, ἐν καταβάσει δὲ πλησιάζων πρὸς τὸν Βου· ἐπανέρχεται εἰς τὴν φυσικὴν του θέσιν.

§ 69. Ἡ ἑκτασις τοῦ ἤχου τούτου ἐστὶν ἀπὸ τοῦ Νη μέχρι τοῦ ὑψηλοῦ Νη, ἐνίοτε δὲ φθάνει μέχρι τοῦ ἐπάνω Βου.

§ 70. Καταλήξεις ἀτελεῖς μὲν ποιεῖ εἰς τὸν Βου, Δι, καὶ σπανίως εἰς τὸν κάτω Νη, ὡς καὶ εἰς τὸν ὑψηλὸν Ζω. Εἰς δὲ τὸ εἰρμολογικὸν ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Πα, Δι, ἐντελεῖς δὲ καὶ τελικὰς εἰς τὸν Πα¹.

(ἴδε ἐν τέλει τὰ ἀπηχήματα αὐτοῦ).

§ 71. Τὰ φθορικὰ σημεῖα τοῦ ἤχου τούτου εἰσὶ τὰ ἐξῆς δύο $\Theta \text{—} \sigma$

Ὁ φθόγγος ἐφ' οὗ ἤθελε τεθῇ τὸ πρῶτον τῶν σημείων τούτων γίνεται Δι καὶ λαμβάνεται ὡς βάσις χρωματικοῦ τετραχόρδου. Ὁ δὲ φθόγγος ἐφ' οὗ τίθεται τὸ

1. Τὸ Εἰρμολογικὸν μέλος τοῦ Β' ἤχου εἶναι πλ. τοῦ Β', καὶ τ' ἀνάπαλιν τὸ Εἰρμολογικὸν τοῦ πλ. Β' εἶναι Β'.

δεύτερον γίνεται Νη καὶ λαμβάνεται ὡς ἄκρον τοῦ τετραχόρδου.

Ἦχος Γ'.

§ 72. Ὁ Γ' ἤχος ἀνήκων εἰς τὸ ἐναρμόνιον γένος ἔχει βάσιν τὸν Γα¹.

§ 73. Ἡ κλίμαξ αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐξῆς, ἥς τὰ τονιαῖα διαστήματα ὀρίζονται ὡς ἀκολουθῶς, Γα—Δι=6, Δι—Κε=6, Κε—Ζω=3, Ζω—Νη=6, Νη—Πα=6, Πα—Βου=6, Βου—Γα=3.

§ 74. Ἀρκτική μαρτυρία ἐστὶν ἡ ἐξῆς $\overline{\text{—}} \text{—} \text{—} \text{—}$ ἢ $\overline{\text{—}} \text{—} \text{—} \text{—}$

§ 75. Δεσπόζοντας φθόγγους ἔχει τοὺς Γα Κε εἰς τε τὸ Στιχηρικὸν καὶ τὸ Εἰρμολογικόν.

§ 76. Ὁ φθόγγος Βου ἐν ἀναβάσει ὑπόκειται εἰς ἑλξιν ἐνὸς τμήματος πλησιάζοντος πρὸς τὸν Γα, ἐν καταβάσει δὲ πλησιάζοντος πρὸς τὸν Πα λαμβάνει τὴν ἐν τῇ κλίμακι ὀρισθεῖσαν θέσιν.

§ 77. Ἡ ἑκτασις τοῦ ἤχου τούτου ἐστὶν ἀπὸ τοῦ κάτω Νη μέχρι τοῦ ὀξέως Πα· ἐνίοτε δὲ καταβαίνει μέχρι τοῦ Ζω (ἐναρμονίως).

§ 78. Καταλήξεις ποιεῖ ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Γα, Κε, ἐντελεῖς δὲ εἰς τοὺς Πα, Κε, καὶ τελικὰς εἰς τὸν Γα.

(ἴδε ἐν τέλει τὰ ἀπηχήματα).

§ 79. Ἡ ἐναρμόνιος φθορὰ αὐτοῦ ἡ ἐξῆς ρ, ἣν ἔχει κοινήν μετὰ τοῦ βαρέως ἐναρμονίου, καθιστᾷ τὸν φθόγγον ἐφ' οὗ τίθεται βάσιν ἐναρμονίου τετραχόρδου Ζω Νη Πα Βου καὶ Γα Δι Κε Ζω, ἐὰν οἱ ἐπόμενοι φθόγγοι

1. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὸ Παπαδικὸν μέλος γίνεται μετὰθεσις τοῦ φθόγγου Νη ἐπὶ τοῦ Γα οὕτως $\overline{\text{—}} \text{—} \text{—} \text{—}$ καὶ τότε τὸ μέλος ὁδεύει κατὰ τὴν κλίμακα τοῦ $\overline{\text{—}} \text{—} \text{—} \text{—}$ $\overline{\text{—}} \text{—} \text{—} \text{—}$

ὥσιν ἀνιόντες, ἐὰν δὲ ὥσι κατιόντες, ὁ φθόγγος οὗτος λαμβάνεται ὡς ἄκρον ἐναρμονίου τετραχόρδου Ζω Κε Δι Γα ἢ Βου Πα Νη Ζω.

Ἦχος Δ'.

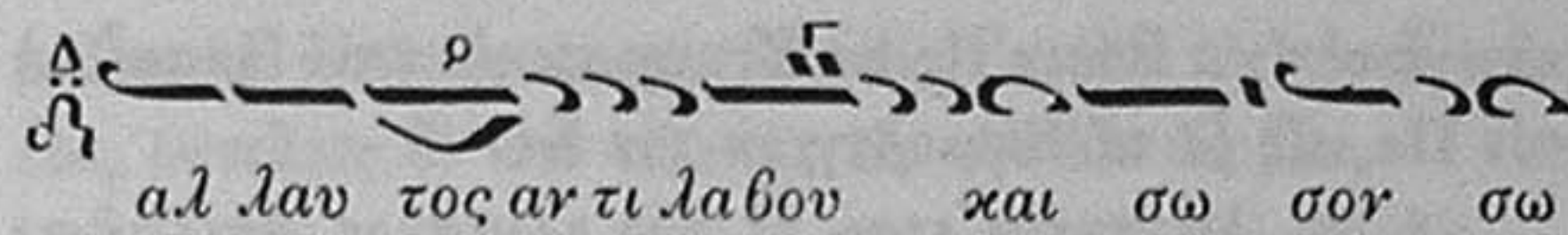
§ 80. Ὁ Δ' ἦχος μεταχειρίζεται κλίμακα διατονικὴν κατὰ τὸ διαπασῶν σύστημα¹, βάσιν δὲ ἔχει εἰς μὲν τὸ Στιχηρarikόν τὸν Πα, εἰς τὸ Εἰρμολογικόν τὸν Βου, καὶ εἰς τὸ Παπαδικόν τὸν Δι.

§ 81. Ἀρχτικαὶ μαρτυρίαι αὐτοῦ εἰσιν αἱ ἐξῆς : ἡ τοῦ Στιχηρarikοῦ π ἢ ἡ τοῦ Εἰρμολογικοῦ λ καὶ ἡ τοῦ Παπαδικοῦ δ .

§ 82. Δεσπόζοντας φθόγγους εἰς τὸ Στιχηρarikόν ἔχει τοὺς Πα, Βου, Δι, εἰς τὸ Εἰρμολογικόν τοὺς Βου, Δι, καὶ εἰς τὸ Παπαδικόν τοὺς Βου, Δι καὶ Ζω.

§ 83. Εἰς τὸ πρῶτον τετράχορδον Δι Κε Ζω Νη τοῦ Παπαδικοῦ μέλους ὁ Κε, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι ὑψωμένος κατὰ ἓν τμήμα· ὅταν δὲ ἐμμένη τὸ μέλος ἐπὶ τοῦ Ζω, τότε ὑψοῦται ἔτι ὡς ἐκ τῆς ἑλξεως κατὰ δύο τμήματα. Καὶ ὁ Γα ὑπόκειται εἰς τὰς αὐτὰς ἑλξεις, ὡς καὶ ἐν τῷ Α' ἦχῳ. Εἰς τὸ Εἰρμολογικόν μέλος ὁ Πα ἑλκεται ὑπὸ τοῦ Βου κατὰ τρία τμήματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· καὶ ὁ Γα ἐνίοτε ἐλκόμενος ὑπὸ τοῦ Βου, ἐκπίπτει κατὰ ἓν τμήμα. Ὁ δὲ Ζω ὑπόκειται εἰς μείωσιν ἐνὸς τμήματος ὅταν τὸ μέλος ἐράπτηται αὐτοῦ καὶ ἐπιστρέφῃ ἐπὶ τὸ βαρὺ, παράδειγμα ἔστω τὸ ἐξῆς :

1. Ἐν τισι μέλεσι τοῦ ἡχοῦ τούτου, καὶ μάλιστα ἐν τῷ Στιχηρarikῷ καὶ Παπαδικῷ, γίνεται ἐφαρμογὴ καὶ τοῦ Τροχοῦ, ὅτε ὁ ὑψηλὸς Πα γίνεται Δι.

τηρ μου

Εἰς δὲ τὸ Στιχηρarikόν ὁ Γα ὑψοῦται πρὸς τὸν Δι κατὰ ἓν τμήμα ὅταν τὸ μέλος ὁδεύῃ ἐπὶ τὸ ὀξύ.

§ 84. Ἡ ἑκτασις τοῦ ἡχοῦ τούτου ἐστὶν εἰς τὸ Στιχηρarikόν μέλος ἐν ἀναβάσει μὲν μέχρι τοῦ Πα, ἐν καταβάσει δὲ μέχρι τοῦ δ εἰς τὸ Εἰρμολογικόν ἐν ἀναβάσει μὲν μέχρι τοῦ Νη, ἐν δὲ τῇ καταβάσει μέχρι τοῦ Νη· καὶ εἰς τὸ Παπαδικόν ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ ἐξ ἴσου καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ καὶ ἐπὶ τὸ ὀξύ.

§ 85. Καταλήξεις ποιεῖ εἰς τὸ Στιχηρarikόν ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς φθόγγους Δι Βου, ἐντελεῖς δὲ εἰς τὸν Πα, καὶ τελικὰς εἰς τὸν Βου. Εἰς τὸ Εἰρμολογικόν ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Πα Βου Δι, ἐντελεῖς εἰς τὸν Βου, καὶ τελικὰς ἐπίσης εἰς τὸν Βου· εἰς δὲ τὸ Παπαδικόν ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Βου Ζω, ἐντελεῖς εἰς τὸν Νη καὶ τελικὰς εἰς τὸν Δι.

(ὅτε ἐν τέλει τὰ ἀπηχήματα).

§ 86. Φθοραὶ τοῦ ἡχοῦ τούτου εἶναι αἱ ἐξῆς τρεῖς διατονικαί: ἡ τοῦ Πα ρ ἢ τοῦ Βου ξ καὶ ἡ τοῦ Δι α ἄγρια. Ὁ φθόγγος ἐφ' οὗ τίθενται λαμβάνεται ὡς ἐκεῖνος οὗ τὸ ὄνομα φέρει ἢ φθορά.

Ἦχος πλ. τοῦ Α'.

§ 87. Ὁ πλ. τοῦ Α' ἦχος ἀνήκων εἰς τὸ διατονι-

§ 99. Ὁ Γα τοῦ ἤχου τούτου εἰς τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Παπαδικὰ ὑπόκειται εἰς ἕλξιν ἐνὸς τμήματος, ὅταν τὸ μέλος ἐνδιατρίβῃ ἐπὶ τοῦ Δι, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ Γα—Δι μένει μόνον μὲν ἐν τμήματι· ὅταν δὲ καταβαίνει, ἐπανερχεται εἰς τὴν θέσιν του. Καὶ εἰς τὰ Εἰρμολογικὰ δὲ ὁ Γα (ὅστις εἶναι φυσικὸς ἔλκεται κατὰ ἐν τμήματι).

§ 100. Ἡ ἑκτασις αὐτοῦ εἰς τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Παπαδικὰ ἐστὶν ἐπὶ τὸ ὀξύ μὲν μέχρι τοῦ Βου ὡς Κε, καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ μέχρι τοῦ βαρέως Δι ὡς Πα. Εἰς δὲ τὰ Εἰρμολογικὰ ἐπὶ τὸ ὀξύ μὲν μέχρι τοῦ Νη, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ μέχρι τοῦ Βου, καὶ σπανίως μέχρι τοῦ βαρέως Νη.

§ 101. Καταλήξεις εἰς τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Παπαδικὰ ἔχει ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Δι Κε καὶ Πα· ἐντελεῖς δὲ καὶ τελικὰς εἰς τὸν Πα καὶ εἰς τὸν Δι. Εἰς δὲ τὰ Εἰρμολογικὰ ἔχει ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Βου Δι, καὶ σπανίως εἰς τὸν Νη· ἐντελεῖς εἰς τὸν Βου, καὶ τελικὰς εἰς τὸν Δι καὶ εἰς τὸν Βου.

(ἴδε ἐν τέλει τὰ ἀπηχήματα).

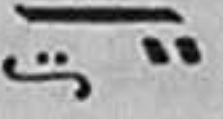
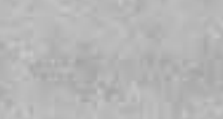
§ 102. Φθοραὶ αὐτοῦ εἶναι αἱ ἑξῆς δύο ϑ σ. Ὁ φθόγγος ἐφ' οὗ ἤθελε τεθῇ ἡ πρώτη τῶν φθορῶν τούτων γίνεται Πα καὶ λαμβάνεται ὡς βάσις χρωματικοῦ τετραχόρδου· ὁ δὲ φθόγγος ἐφ' οὗ τίθεται ἡ δευτέρα, γίνεται Δι καὶ λαμβάνεται ὡς ἄκρον τοῦ τετραχόρδου.

Ἦχος Βαρύς.

§ 103. Ὁ ἦχος οὗτος ἀνήκει εἰς τὸ ἐναρμόνιον γένος διὰ τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Εἰρμολογικὰ μέλη, καὶ τότε ἔχει βάσιν τὸν Γα· εἰς δὲ τὰ Παπαδικὰ ἀνάγεται

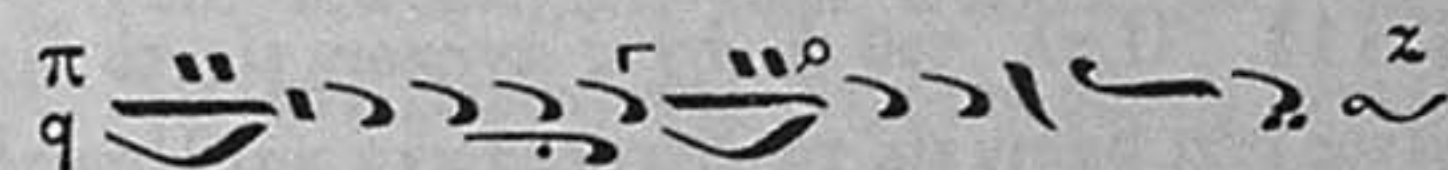
εἰς τὸ διατονικὸν γένος καὶ ἔχει βάσιν τὸν διατονικὸν Ζω.

§ 104. Κλίμακα μεταχειρίζεται εἰς μὲν τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Εἰρμολογικὰ τὴν ἑξῆς ἐναρμόνιον Γα—Δι = 6, Δι—Κε = 6, Κε—Ζω = 3, Ζω—Νη = 6, Νη—Πα = 6, Πα—Βου = 6, Βου—Γα = 3. Εἰς δὲ τὰ Παπαδικὰ τὴν διατονικὴν μετὰ τῆς βάσεως Ζω ὡς πρὲρρέθη.

§ 105. Ἀρκτικὴ μαρτυρία αὐτοῦ εἶναι αἱ ἑξῆς δύο ἢ ^{Γα} καὶ ἢ τοῦ ^{Ζα}, διὰ τὸν διατονικὸν Βαρὺν ἢ ^{Γβ} καὶ ^{Ζβ}.

§ 106. Δεσπόζοντας φθόγγους εἰς μὲν τὰ Στιχηραρικὰ καὶ Εἰρμολογικὰ ἔχει τοὺς Ζω Δι Γα· εἰς δὲ τὰ Παπαδικὰ τοὺς Ζω Πα Γα Δι.

§ 107. Εἰς τὸ Παπαδικὸν μέλος τοῦ ἤχου τούτου, τουτέστι τὸ ἔχον βάσιν τὸν Ζω διατονικὸν, ὁ Γα ὑψοῦται πρὸς τὸν Δι ἐν ἀναβάσει κατὰ τρία τμήματα. Ὁ Κε ἐλκόμενος κατὰ τρία τμήματα εὐρίσκεται πάντοτε πλῆσιον τοῦ Ζω· ὁ δὲ Βου ὑπόκειται ἐνιαχοῦ εἰς ὕφεσιν πρὸς τὸν Πα κατὰ δύο τμήματα ὡς

Εἰς δὲ τὸ ἐναρμόνιον μέλος ὁ Κε ἔλκεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπὸ τοῦ Ζω κατὰ ἐν τμήματι, τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὸν (κάτω) Πα· καὶ ὁ Βου πρὸς τούτοις πρὸς τὸν Γα ὑψοῦται κατὰ ἐν τμήματι.

§ 108. Ἡ ἑκτασις αὐτοῦ εἰς τὰ σύντομα Εἰρμολογικὰ καὶ Στιχηραρικὰ φθάνει ἐπὶ μὲν τὸ ὀξύ μέχρι τοῦ

Νη, ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ ἐπίσης μέχρι τοῦ Νη, ἥτοι τρεῖς κάτω τῆς βάσεως αὐτοῦ. Εἰς δὲ τὰ ἀργὰ Στιχηραρικά, ἐπειδὴ μεταχειρίζεται μικτὴν κλίμακα, ἐπὶ μὲν τὸ ὀξύ μέχρι τοῦ Βου ὡς Κε, καὶ σπανίως μέχρι τοῦ Δι ὡς Νη. Ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ μέχρι τοῦ κάτω ἐναρμονίου Ζω. Εἰς δὲ τὰ Παπαδικὰ ἐπὶ τὸ ὀξύ μὲν μέχρι τοῦ ὀξέως Βου, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ μέχρι τοῦ Δι.

§ 109. Καταλήξεις εἰς μὲν τὰ Εἰρμολογικὰ καὶ Στιχηραρικά ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Γα Δι καὶ Πα· ἐντελεῖς δὲ καὶ τελικὰς εἰς τὸν Γα· εἰς δὲ τὰ Παπαδικὰ ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Ζω Πα Γα Δι καὶ Ζω (τὸν ὀξύν)· ἐντελεῖς δὲ καὶ τελικὰς εἰς τὸν Ζω.

(Ἰδε ἐν τέλει τὰ ἀπηχήματα αὐτοῦ).

§ 110. Φθοραὶ αὐτοῦ εἶναι αἱ ἐξῆς δύο ρ ξ, ὧν ἡ πρώτη ἐστὶν ἐναρμόνιος, ἐνεργοῦσα ὡς καὶ ἐν τῷ Γ' ἤχῳ· ἡ δὲ δευτέρα διατονικὴ, καὶ ὁ φθόγγος ἐφ' οὗ τίθεται γίνεται Ζω διατονικός.

Ἦχος πλ. τοῦ Δ'.

§ 111. Ὁ πλ. τοῦ Δ' ἦχος ἀνήκων εἰς τὸ διατονικὸν γένος ἔχει βάσιν εἰς τὰ Στιχηραρικά καὶ Παπαδικὰ τὸν φθόγγον Νη. Ἐν τισὶ μέλεσι τοῦ ἤχου τούτου λαμβάνεται ὡς βάσις αὐτοῦ ὁ φθόγγος Γα τηρουμένων τῶν ἀπὸ τοῦ Νη διαστημάτων. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τινὰ μέλη τοῦ ἀργοῦ καὶ συντόμου εἰρμολογικοῦ εἶδους ὡς τό : Ἐξ ὕψους κατήλθες, Ἐγγρὰν διοδεύσας, καὶ τὸ Ἰδοῦ ὁ νυμφίος.

§ 112. Ἀρκτική μαρτυρία αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐξῆς λ ρ Νη.

§ 113. Δεσπόζοντας φθόγγους ἔχει τοὺς Νη Βου Δι.

§ 114. Ἐν τῷ ἤχῳ τούτῳ ὁ φθόγγος Πα εὐρίσκεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑψωμένος κατὰ ἐν τμήμα ὡς ὁ Κε ἐν τῷ Δ', ὑφιστάμενος δὲ ἔλξιν πρὸς τὸν Βου ὑψοῦται κατὰ δύο τμήματα. Ὁ Βου ἐλκόμενος ὑπὸ τοῦ Γα ἐν ἀναβάσει ὑπόκειται εἰς ἔλξιν ἐνὸς τμήματος· ἐπίσης ὁ Γα ἐν ἀναβάσει ἐλκόμενος ὑπὸ τοῦ Δι ὑψοῦται κατὰ δύο τμήματα. Ὁ Ζω ἐπίσης ἐν ἀναβάσει ἐλκόμενος ὑψοῦται πρὸς τὸν Νη κατὰ δύο τμήματα.

§ 115. Ἡ ἔκτασις αὐτοῦ εἰς μὲν τὰ Στιχηραρικά καὶ Εἰρμολογικὰ φθάνει ἐπὶ τὸ ὀξύ μὲν μέχρι τοῦ Βου, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ μέχρι τοῦ Δι. Εἰς δὲ τὰ ἀργὰ Στιχηραρικά ἐπὶ τὸ ὀξύ μὲν μέχρι τοῦ Βου, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ μέχρι τοῦ Δι. Ὅταν δὲ ἔχη βάσιν τὸν Γα ὡς ἀπὸ τοῦ Νη, εἰς μὲν τὰ Εἰρμολογικὰ ἐπὶ τὸ ὀξύ μὲν μέχρι τοῦ Πα ὡς Κε, ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ μέχρι τοῦ Νη. Εἰς δὲ τὰ Παπαδικὰ ἐπὶ μὲν τὸ ὀξύ μέχρι τοῦ Γα, ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ μέχρι τοῦ Δι.

§ 116. Καταλήξεις ποιεῖ ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς Δι, Βου, Νη (τὸν Βαρὺν) καὶ Νη (τὸν ὀξύν), ἐντελεῖς δὲ εἰς τὸν Νη, καὶ σπανίως εἰς τὸν βαρὺν Δι καὶ Δι (μέσον), καὶ τελικὰς εἰς τὸν Νη.

(Ἰδε ἐν τέλει τὰ ἀπηχήματα αὐτοῦ).

§ 117. Φθορὰ αὐτοῦ ἐστὶν αὕτη ρ. Ὁ φθόγγος ἐφ' οὗ τίθεται γίνεται Νη καὶ λαμβάνεται ὡς ἡ τονικὴ βάσις τοῦ πλ. Δ'. Ὅταν δὲ κατασκευάζεται οὕτω ρ τότε δεικνύει τὸν Νη τῆς Νήτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

ΠΕΡΙ ΦΘΟΡΩΝ

§ 118. Ἐκτὸς τῶν μαρτυριῶν τῶν ἤχων ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα σημεῖα καλούμενα φθοραὶ, ἐμφαίνουσιν ἡ μεταβολὴν τῆς τονικῆς βάσεως, ἄλλως παραχορδῆν, ἡ μετάβασιν τοῦ μέλους ἀπὸ ἐνὸς ἤχου εἰς ἕτερον ὡς εἴρηται § 54.

§ 119. Ἐκάστος ἤχος ἔχει τὰς οἰκείας φθοράς, καὶ τοῦ μὲν Α' εἰσὶν αἱ ἐξῆς δύο ρ δ · τοῦ Β' — ς · τοῦ Γ' ς καὶ ἡ ἐναρμόνιος ρ · τοῦ Δ' ρ ξ α · τοῦ πλ. Α' δ καὶ ἡ ἐναρμόνιος ρ · τοῦ πλ. Β' ς · τοῦ Βαρέως ξ καὶ ἡ ἐναρμόνιος ρ καὶ τοῦ πλ. Δ' ρ ρ.

§ 120. Ὁ τόνος ἐφ' οὗ ἤθελε τελεῖται τὸ σημεῖον τῆς φθορᾶς ἀντικαθίσταται ὑπ' ἐκείνου τὸν ὁποῖον σημαίνει ἡ φθορά, καὶ ἀπ' αὐτοῦ μεταβάλλονται καὶ τὰ διαστήματα τῶν λοιπῶν φθόγγων μέχρις ὅτου ἐπέλθῃ ἡ λύσις ἢ διὰ τῆς τοῦ ἀρχικοῦ μέλους φθορᾶς ἢ δι' ἄλλης τινός.

§ 121. Ἐν ταῖς καταλήξεσι τοῦ φθορικοῦ μέλους διατηρεῖται μὲν τὸ σύμφωνον τοῦ ἀρχικοῦ ἤχου, προστίθεται δὲ ἡ μαρτυρία ἣν ἀπαιτεῖ ἡ φθορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΧΡΩΩΝ

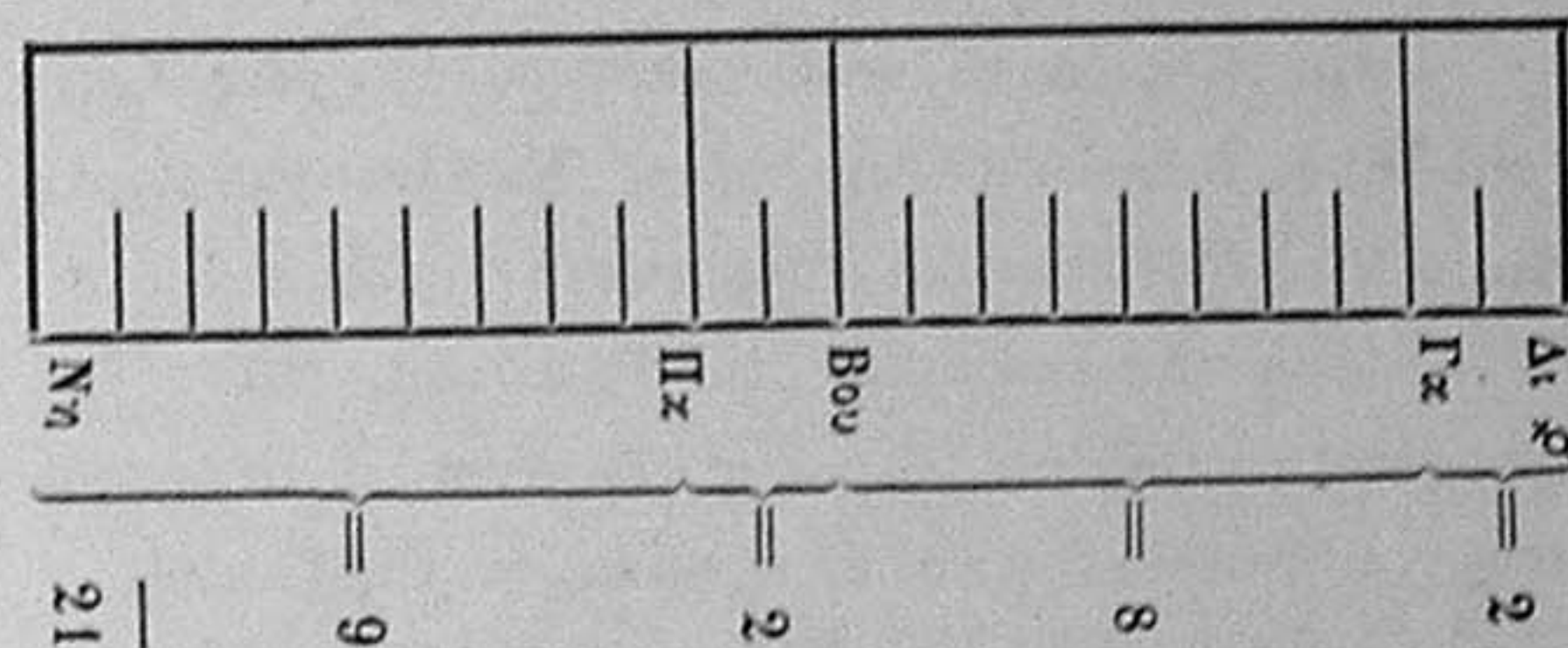
§ 122. Ἐκτὸς τῶν φθορῶν ὑπάρχουσι τρία ἕτερα σημεῖα καλούμενα γρόαι ἅτινά εἰσι τὰ ἐξῆς:

Ἡ Σπάθη — ς (χισὰρ), ὁ Ζυγὸς ρ (μουσταὰρ) καὶ τὸ Κλιτὸν ρ (νισαμπούρ).

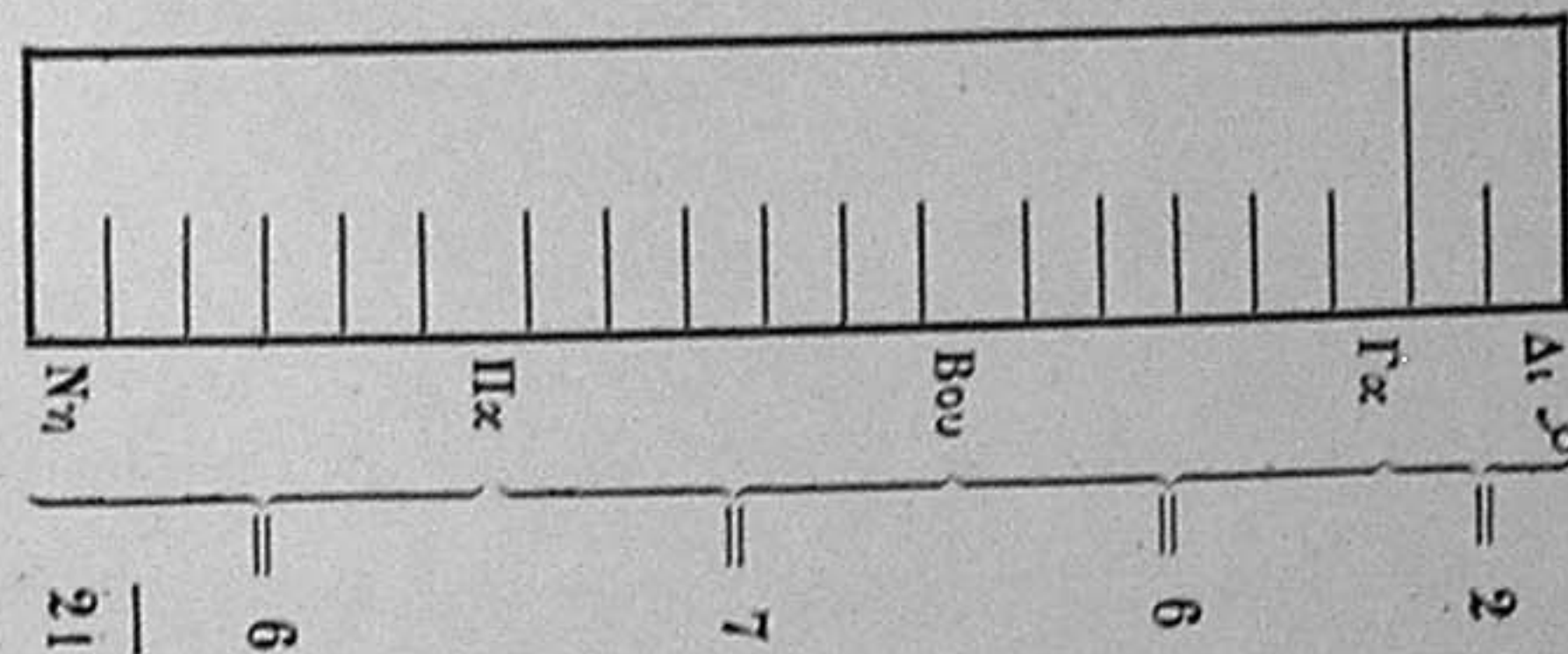
Ἡ Σπάθη (χισὰρ), ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν δύο παρακειμένων φθόγγων τοῦ τόνου ἐφ' οὗ τίθεται, οὕτως ὥστε νὰ ἀπέχωσιν ἀπ' αὐτοῦ κατὰ δύο τμήματα.

Ὁ Ζυγὸς (μουσταὰρ) καὶ τὸ Κλιτὸν (νισαμπούρ) ἐνεργοῦσιν ἐπὶ ὁλοκλήρου πενταχόρδου τιθέμενα ἐπὶ τοῦ φθόγγου Δι, ὅστις γίνεται ὁ ὀξύτερος φθόγγος τῶν πενταχόρδων τούτων ὡς ἐξῆς:

Ὁ μὲν Ζυγὸς οὕτω

Τὸ δὲ Κλιτὸν οὕτω

ΤΕΛΟΣ

Σημ. Ἐπειδὴ τὸ τελευταῖον φύλλον τῆς στοι-
χειώδους διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς
Μουσικῆς ἐξεδόθη μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρόνου
(1904) ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως (1888) αὐτῆς, διὰ τοῦτο
ἐθεωρήθη περιττὴ ἡ ἐκτύπωσις τῶν ἐν αὐτῇ ἀναφερο-
μένων γυμνασμάτων καὶ ἀπνηχημάτων, τῆς ἐλλείψεως
αὐτῶν ἀναπληρουμένης ἐξ ἄλλων βιβλίων τοῦ αὐτοῦ
εἴδους.